MONUMENTEN INVENTARISATIE PROJECT

De Ronde Venen

Drs. Ben Olde Meierink
T.G. Peenstra

© PROVINCIE UTRECHT DIENST RUIMTE EN GROEN 1992

VOORWOORD

Voor U ligt het rapport betreffende de gemeente De Ronde Venen van het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) in de provincie Utrecht. Mede dankzij de inbreng van de gemeente De Ronde Venen en vele van haar inwoners treft U in dit rapport een schat aan gegevens over gebouwen, gebieden en andere cultuurhistorisch waardevolle elementen aan.

Het Monumenten Inventarisatie Project is een initiatief van de rijksoverheid om binnen een korte periode (1987-1992) een landelijk overzicht te verkrijgen van de jongere bouwkunst en stedebouw tussen 1850 en 1940. De uitvoering van dit project is in handen gelegd van de provincies en de vier grote steden. De Provincie Utrecht heeft een aanzienlijke bijdrage geleverd aan het M.I.P. door ook de oudere bouwkunst van vóór 1850 te inventariseren volgens de standaard-methodiek. Op deze wijze kan een complete en geautomatiseerde databank van alle cultuurhistorisch waardevolle elementen opgebouwd worden.

De breed opgezette inventarisatie per gemeente dient als basis voor een nadere selectie ten behoeve van plaatsing op de rijksmonumentenlijst, een procedure die na 1992 zal gaan plaats vinden.

In meer algemene zin vormt het MIP een uitgangspunt voor het beleid van de drie overheden ten aanzien van monumentenzorg, stadsvernieuwing en ruimtelijke ordening. Het kan dienen als materiaal voor publicaties in zowel toeristische als wetenschappelijke sfeer. Zeker niet in de laatste plaats kan dit onderzoek bijdragen aan de kennis van en de waardering voor ons cultureel erfgoed.

mr D. H. Kok
Lid van Gedeputeerde van Utrecht

INHOUDSOPGAVE

Verantwoording 5

DEEL A
BESCHRIJVING VAN DE HISTORISCH-RUIMTELIJKE ONTWIKKELING 7

1 Inleiding 9

2 Bodemgesteldheid en afwatering 10

3 Occupatie en ruimtelijke ontwikkeling tot 1850 12
3.1 Vroege bewoning 12
3.2 Ontginning 12
3.3 Grondgebruik 13
3.3.1 Agrarisch grondgebruik 13
3.3.2 Delfstoffenwinning 14
3.4 Infrastructuur 15
3.4.1 Waterstaatkundig infrastructuur 15
3.4.2 Waterwegen 17
3.4.3 Landwegen 17
3.4.4 Militaire infrastructuur 17
3.5 Nederzettingen 18

4 Ruimtelijke ontwikkeling 1850-1940 21
4.1 Ruimtelijke structuur omstreeks 1850 21
4.2 Grondgebruik 22
4.2.1 De droogmakerijen 22
4.2.2 Agrarisch grondgebruik 24
4.2.3 Delfstoffenwinning 25
4.3 Infrastructuur 26
4.3.1 Wegen 26
4.3.2 Waterwegen en waterstaat 27
4.3.3 Spoor- en tramwegen 27
4.3.4 Militaire infrastructuur 28
4.4 Nederzettingen 29
4.4.1 Mijdrecht 29
4.4.2 Wilnis 30
4.4.3 Vinkeveen en Waverveen 30
4.4.4 Verspreide bebouwing 31

5 Recente ontwikkelingen 32

DEEL B INVENTARISATIE 33

1 Stedebouwkundige typologie 35
1.1 Gebieden binnen de bebouwde kom 35
1.1.1 Dorpskernen vóór 1850 35
1.1.2 Overige Dorpsgebieden 1850-1940 36
1.1 3 Dorpsgebieden 1850-1940 36
1.1.4 Villagebieden 1850-1940 36
1.1.5 Tuinwijken 36
1.1.6 (Openbare) groengebieden 36
1.1.7 Industriegebieden 1850-1940 37

1.2 Gebieden buiten de bebouwde kom 37
1.2.1 Boerderijen in de droogmakerijen 37

2 Gebieden met bijzondere waarden 38
2.1 Inleiding 38
2.2 Inventarisatie gebieden met bijzondere waarden 40
2.2.1 Vinkeveen-Demmerik 41
2.2.2 De Hoef 43
2.2.3 Vinkeveen-Herenweg 45

3 Bouwkundige typologie 47
3.1 Verdedigingswerken, zaken en gebouwen met een militair karakter 47
3.2 Bruggen, sluizen en andere weg- en waterbouwkundige werken en derzelver hulpmiddelen 47
3.3 Voorwerpen op velden, pleinen en straten 47
3.4 Gebouwen voor het lands-, gewestelijk en plaatselijk bestuur 48
3.5 Kerkelijke gebouwen en bijzondere onderdelen daarvan, alsmede woningen voor kerkelijke functionarissen 48
3.6 Uitvaartcentra en begraafplaatsen 48
3.7 Handels- en kantoorgebouwen en gebouwen voor transport en opslag 48
3.8 Gebouwen van liefdadigheid, gezondheidszorg, wetenschap en cultuur 49
3.9 Gebouwen voor sport, recreatie, vereniging, vergadering en horeca 49
3.10 Kastelen, landhuizen, buitenplaatsen, historische parken en tuinen en daarbij behorende bijgebouwen en objecten 49
3.11 Woningen en woningbouwcomplexen 49
3.12 Boerderijen 50
3.13 Bedrijfsgebouwen 50

4 Inventarisatie van bouwkundige objecten 51
4.1 Toelichting 51
4.2 Objectinventarisatie 1

LITERATUUR EN BRONNEN 52

BIJLAGEN

Adressenlijst opgenomen objecten

VERANTWOORDING

Dit rapport verschijnt in het kader van het Monumenten Inventarisatie Project in de provincie Utrecht. Het betreft de gemeente De Ronde Venen, die deel uitmaakt van het inventarisatie-gebied Veenweidegebied.

De opzet, indeling en gevolgde methodiek zijn in globale zin conform de richtlijnen, die door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg zijn opgesteld. Op enkele punten is er sprake van een aanvulling of uitbreiding. Zo is er relatief meer aandacht besteed aan de occupatie en de ruimtelijke ontwikkeling in de periode vóór 1850. Een vergelijkbare uitbreiding betreft de objectinventarisatie zelf. De inventarisatie behelst ook de beschrijving en documentatie van cultuurhistorisch waardevolle objecten uit de periode vóór 1850, inclusief de reeds beschermde monumenten.

Het rapport bestaat uit twee delen: deel A geeft een beschrijving van de historisch-ruimtelijke ontwikkeling in drie perioden (vóór 1850, 1850-1940, 1940-heden) en deel B bevat de eigenlijke inventarisatie. Hoofdmoot van deel B vormt de object-inventarisatie. Daaraan voorafgaand worden achtereenvolgens beschreven de stedebouwkundige typologie, de gebieden met bijzondere waarden, de archeologische terreinen (volgens opgave R.O.B.), de historisch-landschappelijke elementen en de bouwkundige typologie.

Als bijlage treft u aan een alfabetische adressenlijst van alle opgenomen objecten, zowel die van vóór 1850 als die uit de periode 1850-1940, inclusief de reeds beschermde rijksmonumenten. Bij ieder adres is het bouwtype vermeld alsmede een voorselectie in drie categorieën. Op basis van een aantal criteria is aan het MIP deze nadere selectie toegevoegd om binnen de brede inventarisatie een gedifferentieerd monumentenbeleid te kunnen ontwikkelen:

Categorie 1 bevat de meest waardevolle panden en kan uitgangspunt vormen voor de selectie op rijksniveau. Tevens zijn dit de potentiële gemeentelijke monumenten, die aangevuld kunnen worden met objecten uit categorie 2, zeker wanneer deze zich in de 'gebieden met bijzondere waarden' bevinden. Categorie 3 bevat de objecten die enige cultuurhistorische waarde bezitten en van ondersteunende betekenis zijn, met name binnen de genoemde gebieden. Deze objecten zijn niet 'zwaar' genoeg voor een stringente bescherming maar dienen eerder betrokkken te worden bij het ruimtelijk ordeningsbeleid en het welstandstoezicht.

Drs. R.K.M. Blijdenstijn,

Projectleider MIP,
Provincie Utrecht.

DEEL A BESCHRIJVING VAN DE HISTORISCH-RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

1 INLEIDING

De gemeente De Ronde Venen ligt in het noordwesten van de provincie Utrecht. De gemeente bestaat voor een groot deel uit drooggemaakte veenplassen. Aan de randen liggen nog enkele middeleeuwse veenontginningen en de niet drooggemaakte Vinkeveense Plassen.

In de gemeente De Ronde Venen liggen zes kerkdorpen. De grootste zijn Mijdrecht, Vinkeveen en Wilnis. Tezamen met Waverveen liggen deze dorpen in het centrale deel van de gemeente. Amstelhoek en De Hoef zijn twee kleinere dorpen in het westelijk deel van de gemeente.

De gemeente De Ronde Venen is op 1 januari 1989 ontstaan door samenvoeging van de gemeenten Vinkeveen en Waverveen, Wilnis en Mijdrecht. De opppervlakte van de gemeente bedraagt 84,84 vierkante kilometer en op 1 januari 1991 waren er 31.799 inwoners.

Binnen het kader van het MIP maakt de gemeente deel uit van het inventarisatiegebied "Veenweidegebied".

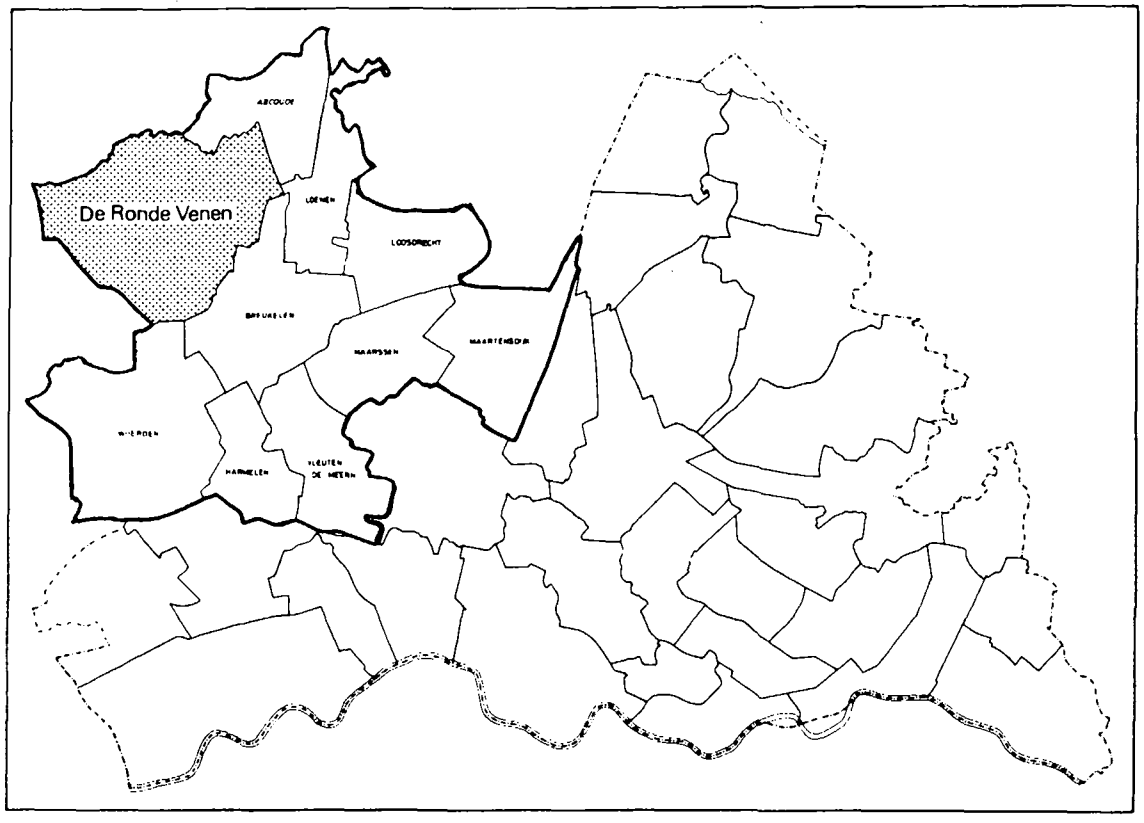

Afb. 1 De ligging van De Ronde Venen in het Veenweidegebied en de provincie Utrecht. schaal 1:400.000

2 BODEMGESTELDHEID EN AFWATERING

Bodemgesteldheid

De fysisch geografische vorming van het gebied van De Ronde Venen heeft voor het belangrijkste deel plaats gevonden na de laatste ijstijd (het Weichselien, 75.000 tot 10.000 jaar geleden). In West-Nederland ontstond na deze ijstijd onder vochtige omstandigheden een uitgestrekt veengebied (basisveen). Door de voortdurende zeespiegelstijging vormde zich rond 3000 jaar voor Christus een strandwal ter plaatse van de huidige kust. Achter deze strandwal lag een soort waddengebied, waarin klei en zand werden afgezet (oudere zeeafzettingen). Dit waddengbied reikte ongeveer tot en met de westelijke helft van De Ronde Venen.

Rond het jaar 1000 voor Christus stagneerde de zeespiegelstijging, waardoor opnieuw veengroei kon plaatsvinden (Hollandveen). In het oosten van De Ronde Venen is het veenpakket door het ontbreken van de kleilaag daarom dikker dan in het westen.

Dicht langs de rivieren vormden zich moerasbossen, bestaande uit wilgen, elzen en berken. Verder landinwaarts lagen uitgestrekte riet-en zeggevelden. Op ver van de rivieren gelegen plaatsen groeide veenmos (Sphagnum). Het overgrote deel van De Ronde Venen maakte deel uit van dit veenkussen. Doordat dit veen boven de hoogste rivierstanden uitgroeide was het voor

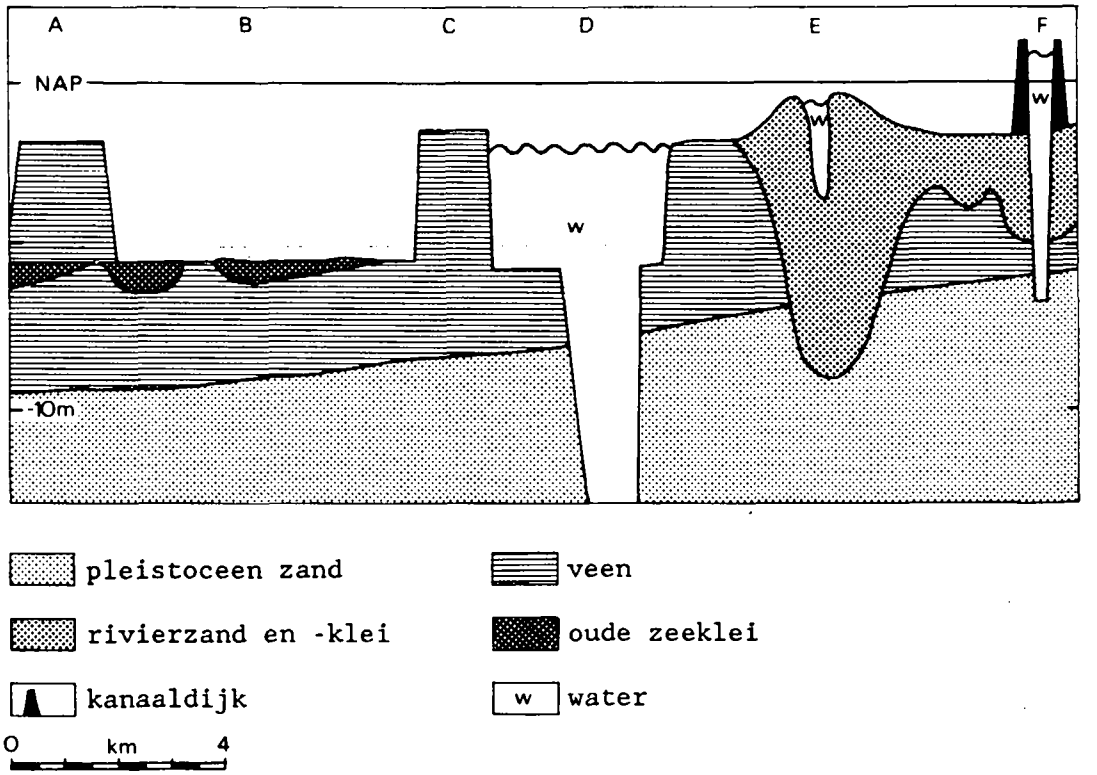

A = Mijdrecht
B = Polder Groot Mijdrecht
C = Vinkeveen
D = Vinkeveense Plassen
E = Angstel
F = Amsterdam-Rijnkanaal

Afb. 2 Geologisch profiel van De Ronde Venen

watertoevoer volledig afhankelijk van neerslag. De omstandigheden waaronder zich het veenmosveen vormde, waren daardoor zeer onvruchtbaar. De groei van het veenkussen zette zich voort tot de mens rond het jaar 1000 het gebied kunstmatig begon te ontwateren.

Natuurlijke afwatering

Zoals beschreven bestond de watertoevoer van De Ronde Venen, nadat het gebied boven de gemiddelde rivierstanden was uitgegroeid, vrijwel volledig uit regenwater. Het overtollige water werd afgevoerd door een aantal riviertjes. De Winkel, Oude Waver, en de Kromme Mijdrecht zijn voorbeelden van dergelijke veenriviertjes. De Amstel en de Angstel voerden het water verder af richting zee.

3 OCCUPATIE EN RUIMTELIJKE ONTWIKKELING TOT 1850

3.1 VROEGE BEWONING

Het in het vorige hoofdstuk beschreven landschap was niet erg aantrekkelijk om te bewonen. Op de drassige grond was bouwen nauwelijks mogelijk. Bovendien waren insecten 's zomers zeer talrijk. Prehistorische vondsten zijn er in De Ronde Venen dan ook niet gedaan. Ook in de Romeinse tijd bleef het veenkussen onbevolkt.

3.2 ONTGINNING

De ontginners

In de elfde eeuw zijn de eerste mensen De Ronde Venen binnengetrokken. Wanneer de eerste permanente bewoners zich precies vestigden in niet vastgesteld, maar uit 1085 is een oorkonde bekend waarin bisschop Koenraad van Utrecht het gebied van De Ronde Venen schenkt aan de proost van het kapittel van Sint Jan en de Heren van Abcoude. Rond deze tijd is men waarschijnlijk ook met de ontginning van De Ronde Venen begonnen. Een deel van de omringende veengebieden was toen reeds ontgonnen.

Voor wat betreft de schenking aan het kapittel van Sint Jan gaat het om een bijzondere overdracht. Behalve het gebruikelijke recht op de lage wereldlijke en de kerkelijke rechtspraak, kreeg het kapittel ook het recht op de hoge rechtspraak. Bij alle andere ontginningen gaf de bisschop de berechting van criminele zaken niet uit handen. Hier tegenover stond echter dat het kapittel van Sint Jan de tol van Smithuizen, op de Rijn bij Emmerich, aan de bisschop terug moest geven.

Vinkeveen en Demmerik waren bezit van de Heren van Abcoude. In 1138 is in een oorkonde sprake van "Het nieuwe bewoonde land dat Demmeric wordt genoemd". Hieruit is af te leiden dat dit gebied toentertijd bewoond en ontgonnen was.

Wilnis behoorde tot het gebied van het kapittel van Sint Jan. Oudhuizen was twistgebied. Dit blijkt ook uit de vreemde verdeling van de rechten in dit gebied. De hoge rechtspraak bleef zoals gebruikelijk in handen van de bisschop. De Heren van Abcoude verzorgden de lage rechtspraak in dit gebied en het kapittel van Sint Jan had het recht op de kerkelijke rechtspraak.

De wijze van ontginnen

De ontginning van de veengebieden begon met het graven van weteringen en sloten om het overtollige water af te voeren. Om van buiten komend water te keren werden rondom de ontginningen kaden aangelegd. In De Ronde Venen werden de sloten haaks op de aanwezige veenriviertjes en de Ennipwetering gegraven. Wanneer de kavels een te grote diepte kregen werd een dwarswetering gegraven, zoals bijvoorbeeld de Veldwetering in de polder Wilnis Veldzijde. Watergangen die diep de ontginning binnendrongen waren de Heinoomsvaart, de Pieter Joostenvaart, de Geuzensloot, de Beerevaart en de Gemeenlandsvaart.

De slootbagger werd met mest en huisvuil vermengd en over het land verspreid. Dit "toemaakdek" kon op het niet verveende land

een dikte hebben van ongeveer een meter. De ontwatering van de nieuwe ontginningen vormde aanvankelijk dan ook geen probleem. Waar de eerste bewoners zich vestigden is niet met zekerheid vastgesteld. Mogelijk vond de ontginning volledig vanaf de randen van het gebied plaats. Mogelijkerwijs hebben de ontginners zich ook vanaf het begin langs de Wilnisse dijk en de Mijdrechtse Dorpsstraat (de zgn. Binnenring) gevestigd. Zulke vestigingen temidden van het veen kwamen in het Sticht wel meer voor, bijv. in Langbroek, Lopik en Benschop. Tenslotte bestaat de mogelijkheid dat de ontginning van De Ronde Venen zowel vanaf de omringende riviertjes en weteringen als vanaf de binnenste ring heeft plaats gevonden. Met name het patroon van geknikte percelen in de verkaveling van Mijdrecht (vóór de vervening) lijkt deze laatste stelling te besvestigen.

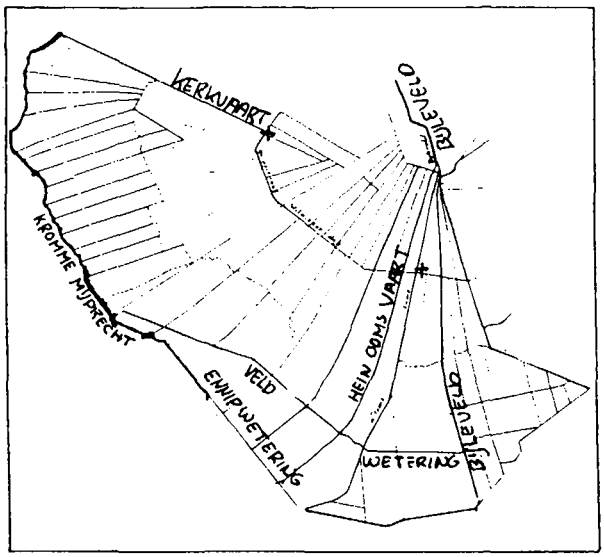

Afb 3. De ontginning van Mijdrecht en Wilnis (Bron: Van den Bent en van den Broek, 1985 p. 17)

3.3 GRONDGEBRUIK

3.3.1 Agrarisch grondgebruik

Gemengd grondgebruik

Door de toemaak van het nieuw ontgonnen land en de ontwatering via sloten en weteringen was het aanvankelijk goed mogelijk om in de veenontginningen aan akkerbouw te doen. Rogge, gerst en hennep waren belangrijke produkten. Er werden schapen gehouden en ver van de boerderijen gelegen land werd als hooiland gebruikt. Vis en Waterwild vormden een aanvullende bestaansbron voor de eerste bewoners van De Ronde Venen. Hout voor gebruik op de boerderij werd in kleine bosjes geteeld.

Veeteelt

Naarmate men het veen langer ontwaterde droogde het uit en klonk het in. Het grondwater kwam daardoor dichter bij het maaiveld waardoor de geschiktheid van het land voor akkerbouw afnam. De boeren in het gebied schakelden daarom later in de Middeleeuwen al over op veeteelt.

De veeteelt in De Ronde Venen richtte zich met name op de produktie van kaas. Dit produkt werd op de boerderij zelf geproduceerd, een activiteit waar met name de boerin zich mee bezighield. Verder werd ongeveer een kwart van de melk in De Ronde Venen werd tot boter verwerkt.

Op heel bescheiden schaal werden ook op het ingeklonken veen nog wel pogingen gedaan om graan te telen. In "De Utrechtse gemeenten in 1815 in vraag en antwoord" wordt bijvoorbeeld

melding gemaakt van 6 morgen (ong. 5 ha.) haver in Vinkeveen. Voor eigen gebruik op de boerderij onderhielden de boeren geriefhoutbosjes. Tegenwoordig kunnen hiervan nog slechts enkele voorbeelden worden aangetroffen in de polders Demmerik en Oudhuizen.

3.3.2 Delfstoffenwinning

Turf

De winning van turf is in De Ronde Venen een aantal eeuwen een zeer belangrijke inkomstenbron geweest, die niet alleen grote gevolgen had voor de bevolking, maar ook voor het landschap.

Nadat bij de ontginning het aanwezige bos in De Ronde Venen was verdwenen, was hout als brandstof een schaars goed geworden. Vanaf de Middeleeuwen hebben de boeren in De Ronde Venen daarom waarschijnlijk al turf gestoken voor eigen gebruik. Vanaf het eind van de zestiende eeuw echter steeg de vraag naar turf. Oorzaken hiervan waren met name de groei van de steden, de opkomst van industrieën zoals ververijen, blekerijen, bierbrouwerijen, steenbakkerijen en zoutziederijen. In de zestiende eeuw veranderde ook de produktiewijze van turf. Men ging het zogenaamde slagturven toepassen, waardoor ook veen van onder de waterspiegel kon worden gewonnen. Het veen werd met water vermengd, over het land uitgespreid en gedroogd. Het gedroogde veen werd vervolgens gestoken en in stapels verder te drogen gelegd.

Door de grote vraag naar turf ging echter wel steeds meer landbouwgrond verloren. Niet alleen boeren, maar ook de verpachters van de grond en de overheden waren hier het slachtoffer van, doordat ze hun inkomstenbron verloren. In 1592 werden er daarom door de Staten van Utrecht maatregelen getroffen om de vervening onder controle te houden. Wanneer een vervener een morgen land (0,85 ha) wilde afgraven, moest daarvoor een evengroot stuk land tot waarborg dienen. In dezelfde verordening was opgenomen dat de legakkers een minimale breedte moesten hebben van 14 voet of één 1 roede (ongeveer 3,7 meter) en dat trekgaten niet breder mochten zijn dan anderhalve roede.

Men kon de waarborg afkopen door vijftig gulden te storten in een daartoe ingesteld fonds. Uit deze waarborgfondsen werden de gederfde belastinginkomsten gefinancierd. In 1694 werd het afkoopbedrag verhoogd tot 200 gulden per morgen, maar tegelijkertijd werden de voorgeschreven afmetingen van legakkers en trekgaten versoepeld. Wel moest men de oevers van de legakkers beplanten met bomen of riet. Voor kleinere verveners werd het in dit jaar ook mogelijk om de waarborgsom per hoeveelheid geproduceerde turf te voldoen.

Een andere maatregel om de turfgraverij te beperken was de heffing van impost, een belasting op turf. Omdat deze belasting in het Sticht Utrecht veel hoger was dan in Holland, verliep de vervening in het Hollandse deel van de Ronde Venen (Waverveen en Botshol) veel sneller dan in het Utrechtse en verdween veel turf illegaal van Utrecht naar Holland. Om deze smokkel enigszins in de hand te houden werd in de achttiende eeuw de impost in de Ronde Venen verlaagd.

Ondanks de genoemde maatregelen tegen de vervening zetten de verveners hun activiteiten voort. De grote wateroppervlakten gingen daardoor bij storm een bedreiging vormen voor kaden,

dijken, zuwen en dorpen. In 1767 werd daarom een verordening uitgevaardigd waarin werd bepaald dat voor dijken, kaden en zuwen een voorland van 12 roeden (ongeveer 50 meter) onverveend moest blijven om als buffer dienst te doen. Enkele jaren later werd als eis gesteld dat men, wanneer men een polder wilde vervenen, ook een goedgekeurd plan tot droogmaking van de polder na de ontvening moest indienen. De vervening van het middengebied van De Ronde Venen en Waverveen waren toen reeds in volle gang. Ook in Mijdrecht waren in het midden van de achttiende eeuw al plassen ontstaan. Nadien werden alleen nog voor de polders Wilnis (1862) en Vinkeveen-Veldzijde en Proosdijerpolder (1887) octrooien verleend tot vervening en droogmaking.

3.4 INFRASTRUCTUUR

Verkeer en vervoer vonden in De Ronde Venen voor 1850 voor het belangrijkste deel plaats over water. Een groot deel van deze wateren hadden ook een functie in de ontwatering van het gebied. Omdat het belang van de waterstaat in De Ronde Venen erg groot is, zal deze eerst wordenbehandeld. Vervolgens komen dan de water- en landwegen aan de orde.

3.4.1 Waterstaatkundige infrastructuur

Voor de afwatering het veenkussen in De Ronde Venen zorgden de natuurlijke veenstroompjes. Aanvankelijk zorgden op deze riviertjes uitkomende kavelsloten voor de afwatering na de ontginning. Om te voorkomen dat water van buiten de polder de ontginning binnenkwam, werden de ontginningseenheden omgeven door een kade. Op het laagste punt van de kade werd een spuisluis aangelegd, waar het water de polder kon verlaten wanneer het water buiten de polder laag stond.

Waar natuurlijke afwateringskanalen ontbraken werden reeds in de Middeleeuwen weteringen zoals de Ennipwetering en De Geer gegraven. Deze waterden op hun beurt weer af op de Kromme Mijdrecht, zodat het water via de Amstel bij Amsterdam het IJ bereikte.

Na het doortrekken van de Kromme Mijdrecht naar Woerdense Verlaat, kon het water behalve via de Amstel ook worden afgevoerd over de Meije (via de Oude Rijn, Leiden, het Haarlemmermeer en het Spaarne kwam het dan bij Spaarndam in het IJ). Door de dichtslibbing van de Oude Rijn, werd de mogelijkheid om langs deze weg af te wateren echter moeilijker. In 1413 was de Bijleveld reeds dwars door De Ronde Venen gegraven. Dit kanaal verzorgde de afwatering van het gebied ten zuidwesten van De Ronde Venen, dat eerder via de Oude Rijn afwaterde. In 1462 werd de verbinding tussen de Kromme Mijdrecht en de Meije afgesloten. Omdat de scheepvaart tussen Woerden en Amsterdam intussen op gang was gekomen, hield de stad Woerden hier een overtoom in stand, die in 1494 werd vervangen door een sluis.

Door de ontwatering van de polder via kavelsloten en weteringen, klonk het veen in de polders in. Het werd daardoor noodzakelijk de kades rond de polders te verhogen. Bovendien werden de mogelijkheden tot het spuien van water kleiner, waardoor bemaling van polders noodzakelijk werd.

Ieder gerecht zorgde zelf voor de aanleg en het onderhoud van dijken en kaden. Ook droegen de polders zorg voor hun eigen bemaling. De molens stonden met name langs de randen van De Ronde Venen en sloegen het water direct op het buitenwater (bijv. de Amstelboezem) uit. Door de verdergaande inklinking van het veen werd de afvoer van water via de Bijleveld steeds riskanter. Vanaf 1672 werd het water uit het gebied ten zuidwesten van De Ronde Venen daarom via de Geer en de Ennipwetering naar de Kromme Mijdrecht gevoerd. Ten behoeve van de scheepvaart, die inmiddels ook op de Bijleveld in omvang was toegenomen, werden de Doyersluis (D) en de Nessersluis (A) aangelegd. Om te voorkomen dat het water via de Heinoomsvaart De Ronde Venen in zou stromen werd de Oudhuizersluis gebouwd.

Vanaf 1673 werkten tien gerechten in De Ronde Venen steeds meer samen op waterstaatkundig gebied in het "Collegie van De Ring der Ronde Veenen". Na de inundatie van de Hollandse Waterlinie in 1672 was het namelijk onmogelijk gebleken de polders onafhankelijk van elkaar droog te malen. Het collegie droeg zorg voor de tot standkoming van en het toezicht op het onderhoud van een gezamelijke ringdijk rond De Ronde Venen. De drie Stichtse sluizen, de Doyer-, de Oudhuizer (C) en Demmerikse (E) sluis, werden ook voor algemene rekening onderhouden. In 1795 kwam er een breuk met de twee Hollandse gerechten Waveren en Waverveen, die uit het Collegie stapten. Voor het onderhoud van de ringdijk werd niet gevreesd. De gerechten hadden zelf het meeste belang bij het onderhoud van hun eigen deel van de ringdijk.

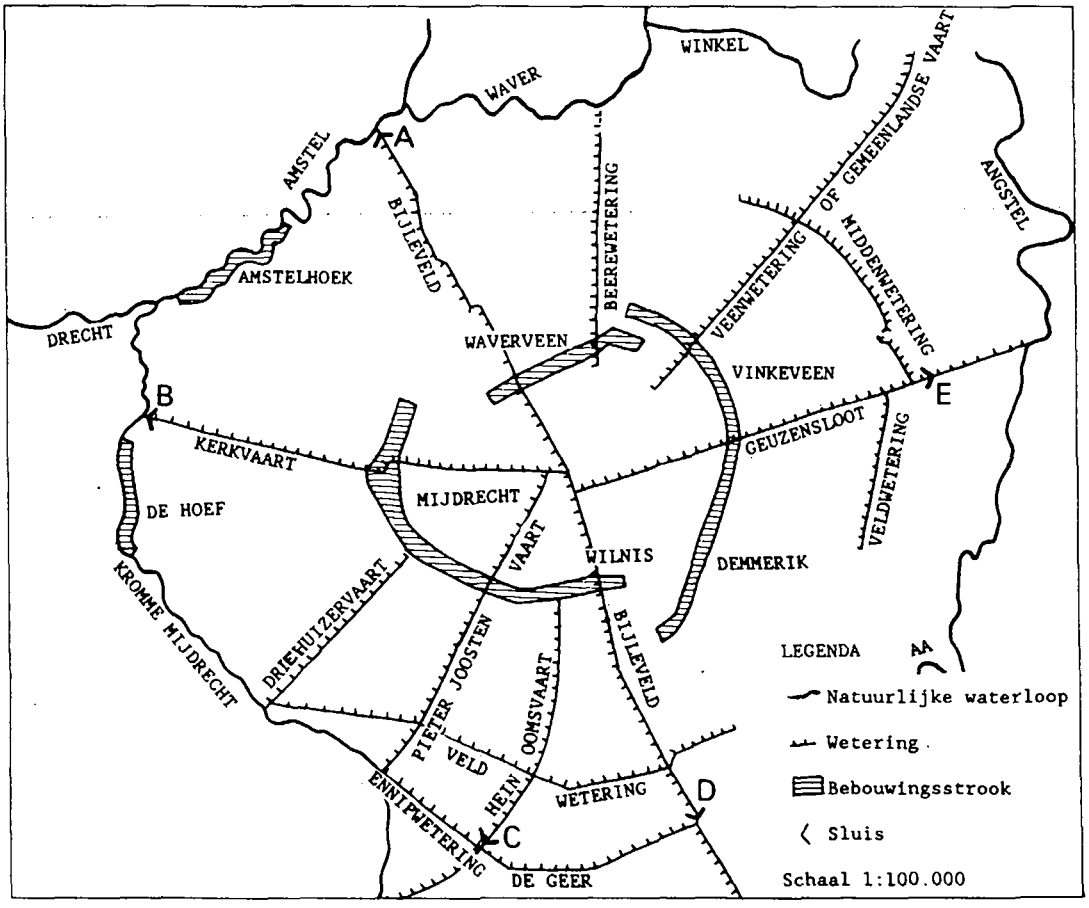

Afb. 4 Natuurlijke waterlopen, weteringen en sluizen in De Ronde Venen

3.4.2 Waterwegen

De natuurlijke en gegraven afwateringskanalen in De Ronde Venen zorgden tegelijkertijd voor een goede ontsluiting van het gebied. Een aantal keer zijn in de vorige paragraaf reeds aanpassingen ten behoeve van het vervoer over water aan de orde gekomen. De belangrijkste produkten die over water naar de steden (Amsterdam en Utrecht) werden vervoerd waren agrarische produkten en turf (zie 3.3.2). De door de inklinking van het veen noodzakelijk geworden afdamming van de vaarwegen die De Ronde Venen ontsloten, maakte de bouw van sluizen en overtomen noodzakelijk. De Nessersluis en de Doyersluis, die toegang gaven tot de Bijleveld, werden reeds genoemd. De goede ontsluiting van De Ronde Venen trok ook enige nijverheid aan. In Wilnis waren bijvoorbeeld enige scheepswerven.

Bij de droogmaking van de veenplassen verdween de Bijleveld echter, evenals de genoemde sluizen. Wilnis bleef wel bereikbaar, via de Heinoomsvaart, de Oudhuizersluis en de vaart langs de Wilnisse Zuwe. Ook Vinkeveen en Mijdrecht waren op een dergelijke wijze te bereiken, via de Demmerikse en Pondskoekersluis (B), die respectievelijk toegang gaven tot de Geuzensloot en de Kerkvaart. Tot in de vorige eeuw was ook de polder Blokland aan de westzijde van de Kromme Mijdrecht via een sluis ontsloten.

3.4.3 Landwegen

Het verkeer over land vond voornamlijk plaats over voetpaden op dijken en zuwen. Zuwen waren van oorsprong paden door het moeras. Deze voetpaden bleven in bij de vervening behouden als verbinding tussen de binnen- en buitenring van De Ronde Venen. Wegen en zuwen waren veelal smal en onverhard en daardoor in de winter nauwelijks begaanbaar. Op de belangrijkste verbindingen werd vaak wel iets aan de begaanbaarheid gedaan door het aanbrengen van puin.In het begin van de negentiende eeuw was de weg van Mijdrecht naar Uithoorn bijvoorbeeld 24 voet breed en het gehele jaar begaanbaar. Ook de verbinding met de dorpen Waverveen, Vinkeveen en Wilnis was het gehele jaar te gebruiken. Daarentegen waren de Ter Aasche (of Demmerikse) Zuwe, de Vinkeveense (of Baambrugse) Zuwe en de Wilnisse Zuwe alleen 's zomers begaanbaar. In 1826 werd de Demmerikse Zuwe ten behoeve van het landverkeer tussen Mijdrecht en Utrecht verbeterd.

Ten behoeve van het onderhoud en de verbetering werd op diverse plaatsen op de wegen tol geheven. Door de komst van de spoorwegen konden de tollen worden omzeild. In de eerste helft van de twintigste eeuw zijn de laatste tollen dan ook verdwenen, die in Wilnis op de Zuwe bijvoorbeeld in 1932.

3.4.4 Militaire infrastructuur

De Hollandse Waterlinie

In het begin van de Tachtigjarige Oorlog werd in Nederland voor het eerst op grotere schaal gebruikt gemaakt van inundaties bij de verdediging van steden. In het begin van de zeventiende eeuw beveiligde Frederik Hendrik geheel Holland door de aanleg van de Utrechtse linie, een linie met inundatiegebieden langs de Vecht en de Vaartse Rijn. Hij had ook reeds plannen voor een Hollandse

Waterlinie langs Schoonhoven, Oudewater, Woerden, Woerdense Verlaat, Nieuwersluis en Muiden.

Het zou echter tot de Franse inval in 1672 duren voor deze linie tot stand kwam. In de lente van dat jaar vielen de legers van Lodewijk XIV de Republiek binnen. Op 5 juli werd het grootste deel van De Ronde Venen ten behoeve van de verdediging van de Hollandse steden geïnundeerd. Ondanks plunderingen in plaatsen voor en in de waterlinie (onder andere in november 1672 in Waverveen) werd het doel van de inundaties bereikt. De Fransen werden gekeerd. Het opnieuw droogmaken van de polders leverde echter nogal wat problemen op. Dit was de reden voor de oprichting van een samenwerkingsverband op waterstaatkundig gebied in De Ronde Venen (zie 3.4.1).

Ruim honderd jaar later vielen de Fransen opnieuw ons land binnen. De strenge vorst in de winter van 1794-1795 was er echter de oorzaak van dat de linie nu niet naar behoren functioneerde. Tijdens de Franse overheersing werden er door de patriotten reeds plannen gemaakt om een beter beheersbare Nieuwe Hollandse Waterlinie ten oosten van De Ronde Venen aan te leggen. In het begin van de negentiende eeuw ontstonden ook plannen voor de Stelling van Amsterdam. Deze beide plannen zouden later in deze eeuw worden gerealiseerd.

3.5 NEDERZETTINGEN

3.5.1 Boerderijstroken en kleine dorpen

Bij de ontginning van De Ronde Venen werd het gebied verdeeld in twaalf verschillende rechtsgebieden ofwel gerechten (zie kaart op volgende pagina). Blokland aan de Amstel en Westveen op de linkeroever van de Kromme Mijdrecht behoorden niet tot "De Ring der Ronde Venen". In ieder gerecht kwamen één of enkele nederzettingen tot stand, maar de meeste ervan bleven slechts klein van omvang en alle hadden ze een agrarisch karakter. Veel voorzieningen werden dan ook door meerdere gerechten gedeeld. Zo waren er voor 1850 bijvoorbeeld alleen kerken in Mijdrecht, Oudhuizen, Vinkeveen en Waverveen. De nederzettingen langs de randen van de Ronde Venen konden niet als dorpen worden beschouwd.

In alle nederzettingen bestond de bebouwing voornamelijk uit boerderijen, met rond de kerken enige verdichting. Gedurende de vervening van het gebied werden tussen de boerderijen ook vervenerswoningen gebouwd.

De eerste kerk in De Ronde Venen stond in Oudhuizen, dit was de moederkerk van de meeste andere kerken in De Ronde Venen. Als bestuurscentrum voor de bezittingen van de Proost van Sint Jan in De Ronde Venen was Oudhuizen echter niet geschikt, door haar ligging in het grensgebied met Abcoude. Het proostenhuis stond daarom in Mijdrecht, ten oosten van de kerk. Omdat de proost van Sint Jan ook de bevoegdheid over de hoge rechtspraak in zijn gebied had, wordt vaak gesuggereerd dat hij machtiger was dan andere leenheren. Het proostenhuis werd in de zeventiende eeuw reeds verwaarloosd en in de achttiende eeuw geheel verdwenen. De macht van de proost werd in deze tijd ook voortdurend minder groot. Toch is Mijdrecht na het verlies van de functie als bestuurlijk centrum steeds de belangrijkste plaats in De Ronde Venen gebleven.

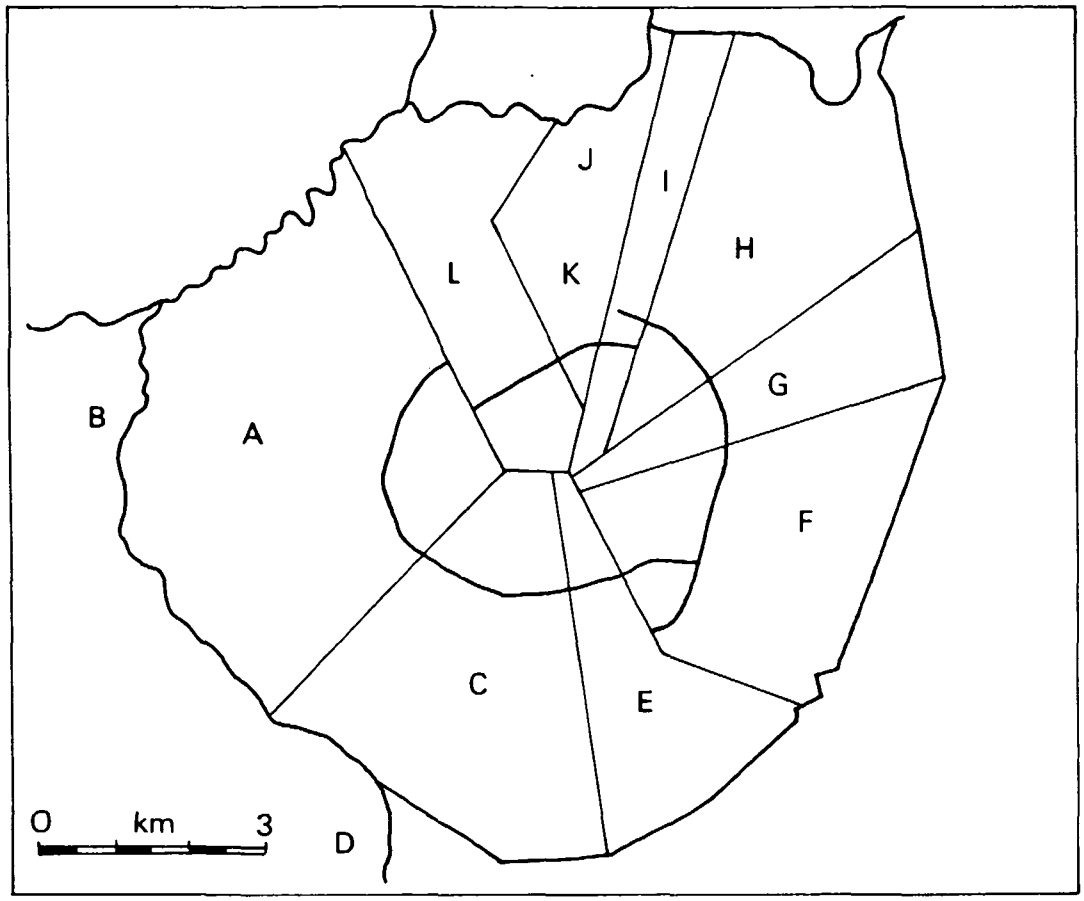

Afb. 5 De voormalige gerechten in De Ronde Venen

A = Mijdrecht
B = Blokland
C = Wilnis
D = Westveen
E = Oudhuizen
F = Demmerik
G = Vinkeveen
H = Aasdom Proosdij
I = Ruige Wilnis
J = Waveren
K = Botshol
L = Waverveen

Mijdrecht

Mijdrecht wordt gevormd door de bebouwing langs de binnenring van De Ronde Venen tussen de Katholieke kerk bij Driehuis en het eind van het Waverveense pad. Het ontginningsgebied van Mijdrecht liep door tot de Amstel en de Kromme Mijdrecht. Aan de overzijde van de Kromme Mijdrecht behoorde ook de polder Blokland tot Mijdrecht. Langs deze wateren zijn in de negentiende eeuw Amstelhoek en De Hoef tot dorp uitgegroeid. Ten oosten van het dorp eindigde de ontginning in een punt.

Langs de dorpsstraat en het verlengde daarvan bestond de bebouwing uit een tweezijdige boerderijstrook. Op enkele plaatsen (ter hoogte van de voorloper van de hervormde kerk) ontstonden verdichtingen in de bebouwing. Deze verdichting bestond uit burgerwoningen en arbeiders- en vervenershuisjes.

Vrijwel het gehele grondgebied van Mijdrecht werd vanaf de zestiende eeuw verveend. De plassen werden in de loop van de negentiende eeuw weer drooggelegd.

Wilnis
In het verlengde van de bebouwingsstrook van Mijdrecht ligt in het zuidoosten de strook Wilnis-Oudhuizen. Deze twee gerechten vormen de kern Wilnis.

De ontginning van Wilnis en Oudhuizen vond in dezelfde tijd plaats als die van Mijdrecht, de middeleeuwse structuur van het dorp en de bebouwing is dan ook vergelijkbaar met die van Mijdrecht. De Wilnisse polder liep in het zuiden door tot Woerdense Verlaat, en ook het ten westen van de Amstelkade liggende Westveen hoorde aanvankelijk bij het gerecht Wilnis. Oudhuizen eindigde bij De Geerkade. Ten noorden van het dorp ontmoetten de ontginningen de andere Rondeveense gerechten.

Alleen de veenzijde van de Wilnisse en Oudhuizer polders werden voor 1850 ontveend. Wilnis Veldzijde volgde rond 1900. De Oudhuizer polder vertoond nog de middeleeuwse verkaveling.

Demmerik

Demmerik is de zuidoostelijke boerderijstrook in De Ronde Venen. Evenals in Oudhuizen is ook hier geen vergunning voor vervening verleend, waardoor de middeleeuwse verkavelings-structuur wordt aangetroffen. Voor voorzieningen was Demmerik grotendeels aangewezen op Vinkeveen. Met name in het zuiden van de strook heeft hierdoor nauwelijks verdichting plaats gevonden. Dit was wel het geval rond het station, dat werd gebouwd aan de in 1915 geopende spoorlijn naar Nieuwersluis.

De boerderijstrook Demmerik sluit niet aan op die van Oudhuizen, maar wel op die van Vinkeveen. De Geuzensloot vormt de grens met dit gerecht.

Vinkveen en Waverveen

Het dorp Vinkveen sluit in het zuiden aan op de strook Demmerik, en in het noordoosten op het voormalige gerecht Aasdom Proosdij, wat in de vorige eeuw bij Vinkeveen werd gevoegd. Ook hier treffen we een structuur aan als in de reeds behandelde nederzettingen. Het westelijke deel van de Vinkeveense polder is verveend en drooggemaakt. Het oostelijke deel van de polder is voor het grootste deel in de twintigste eeuw verveend en niet drooggemaakt. In dit plassengebied valt de Baambrugse Zuwe op. Deze oude verbinding met Baambrugge werd in de vorige eeuw bebouwd met veenarbeiderswoningen en tuiderijen.

Het huidige Waverveen ontstond in 1811 uit een samenvoeging van de gerechten Waverveen, Waveren, Botshol en Ruige Willis. Deze gerechten werkten toen bestuurlijk reeds nauw met elkaar samen. De gemeente Waverveen werd in 1840 bij de gemeente Vinkeveen getrokken. Door de vroege volledige vervening van de polders rond Waverveen verdween de landbouw. Andere bestaansbronnen waren zeldzaam, waardoor in deze nederzetting de minste verdichting heeft plaatsgevonden.

3.5.2 Verspreide bebouwing

Hoewel zeldzaam kwam in De Ronde Venen voor 1850 ook enige verspreide bebouwing voor. Het ging hierbij voornamelijk om vervenerswoningen, die later door de voortschrijding van de vervening vrijwel alle zouden verdwijnen. Een fraai voorbeeld van een alleenstaande boerderij is de zeventiende eeuwse krukhuisboerderij "Veldhuis" aan de Veldhuisweg 2 ten zuiden van Wilnis.

4 RUIMTELIJKE ONTWIKKELING 1850-1940

4.1 Ruimtelijke structuur omstreeks 1850

Een blik op de Topografische en Militaire kaart van Nederland laat zien dat er halverwege de vorige eeuw grote veranderingen in De Ronde Venen plaatsvinden. De eerste droogmakerijen kwamen in deze tijd tot stand. het nieuwe land werd voornamelijk als grasland, maar ook voor een deel als bouwland gebuikt. Naast de droogmakerij waren ook de verveningen nog in volle gang.

Enkele decennia later zou er een spoorlijn door De Ronde Venen worden aangelegd en begon zich met name in Mijdrecht steeds meer industrie te ontwikkelen. De bebouwing was echter nog volledig aan de oorspronkelijke infrastructuur van waterwegen en dijken aangepast.

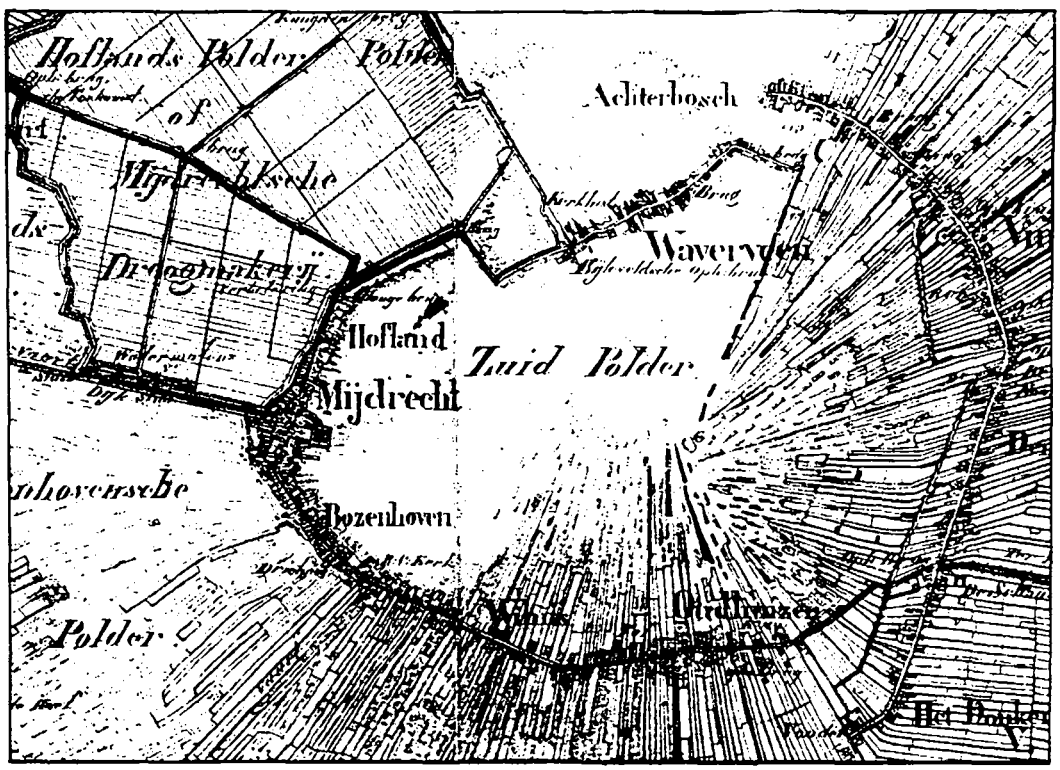

Afb. 6 Het centrale deel van De Ronde Venen in 1849. schaal 1:50.000 (bron: Topographische en Militaire Kaart van het koningrijk der Nederlanden, blad 31)

4.2 GRONDGEBRUIK

4.2.1 De droogmakerijen

Door de winning van turf in De Ronde Venen ging veel land verloren. Dit tot ongenoegen van de overheden die hierdoor inkomsten kwijtraakten. De provincie Utrecht had daarom al in 1790 tot drastische maatregelen besloten om het verlies aan land door de vervening te beperken. Tot dan toe was de overheid tevreden met een waarborgsom voor de gederfde belastinginkomsten,

maar voortaan was een vervening alleen nog toegestaan indien tevoren een goedgekeurd plan ter droogmaking van de plassen die hierdoor zouden ontstaan. De Staten beschouwden het verlies van vruchtbare landbouwgrond nu blijkbaar ernstiger dan de derving van belastingen.

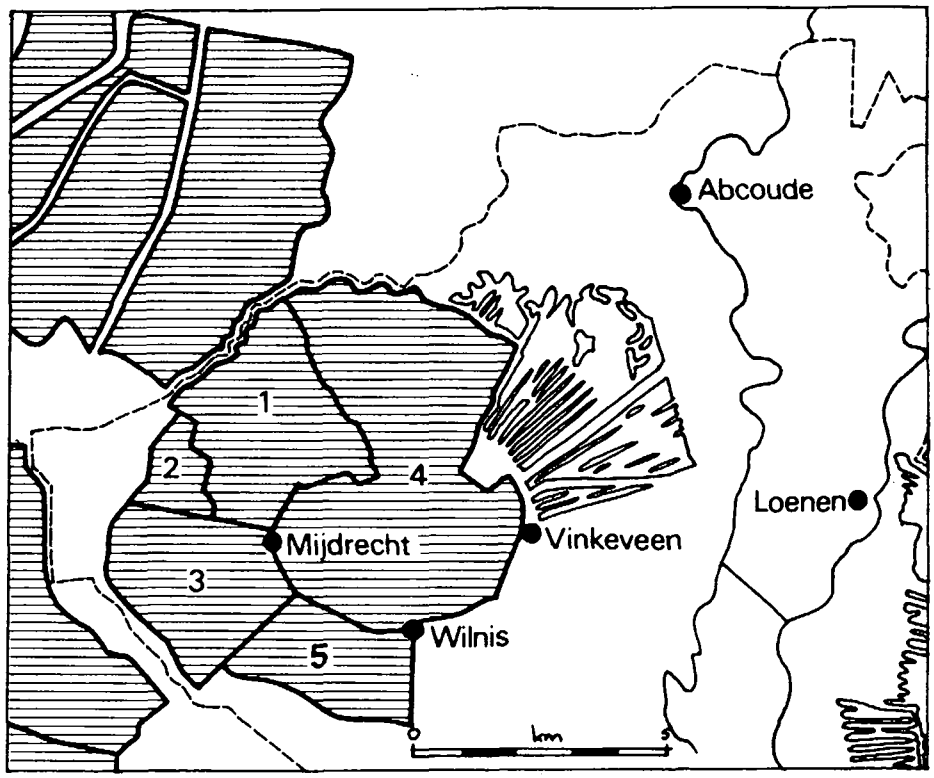

1 Eerste Bedijking van de Mijdrechtse Droogmakerij
2 Tweede Bedijking van de Mijdrechtse Droogmakerij
3 Derde Bedijking van de Mijdrechtse Droogmakerij
4 Groot Mijdrecht
5 Wilnis Veldzijde

Afb. 7 De Droogmakerijen in De Ronde Venen

De Eerste bedijking van de Mijdrechtse droogmakerij

Toch waren de plannen voor droogmaking van de veenplassen niet nieuw. Al in 1780 werden plannen gemaakt voor een eerste droogmakerij in De Ronde Venen, waarvoor in 1789 door de Staten van Utrecht goedkeuring werd verleend. het betrof de droogmaking van de plassen ten noorwesten van het dorp Mijdrecht. In de droogmakerij werd ook 200 ha. van het grondgebied van Waverveen betrokken, zodat men de versterkte kade van de Bijleveld als deel van de ringdijk kon benutten. Na veel problemen met de dijken en het in 1818 afgebrande stoomgemaal (het tweede van Nederland) viel de polder uiteindelijk door bemaling met 8 molens en een gemaal in 1845 droog. Van twee van deze molens resteren de rompen, welke te vinden zijn aan de A.C. Verhoefweg. Pas in 1852 konden echter de eerste percelen in de polder worden verkocht.

Toch bleek er nog veel aan de waterhuishouding in de polder te kunnen worden verbeterd. Een voorbeeld is het poeltje, het diepste deel van de polder onder Waverveen. Bij veel regenval

overstroomden de omliggende landerijen hier regelmatig. Er werd daarom een noodkade aangelegd, evenals een molentje, dat inmiddels weer is verdwenen. De noodkade is nog in de verkaveling te herkennen. In 1862 loste een tussen Nessersluis en Amstelhoek gebouwd stoomgemaal de belangrijkste problemen in deze polder op.

De Tweede bedijking van de Mijdrechtse droogmakerij

De Tweede bedijking die veel kleiner was dan de eerste leverde veel minder problemen op. Met droogmaking werd begonnen in 1852. Voor een belangrijk deel kon gebruik worden gemaakt van de dijken van de Eerste Bedijking. Het inmiddels verdwenen stoomgemaal aan de Mennonietenwetering maalde de polder in 1856 droog.

De Derde bedijking van de Mijdrechtse droogmakerij

Ook de Derde Bedijking in Mijdrecht, ten zuidwesten van het dorp leverde weinig problemen op. Wel werd de droogmaking, die volgens plan in 1855 zou beginnen zeven jaar uitgesteld, omdat er nog veel onverveend land in de polder lag. Een stoomgemaal aan de Amstel en een gang van twee vijzelmolens maalden de polder in twee jaar droog.

De polder Groot-Mijdrecht

De bedijking van de polder Groot-Mijdrecht was in de tweede helft van de vorige eeuw zeer noodzakelijk geworden omdat de plas de omringende dorpen bedreigde. Waverveen, dat aan twee zijden door het water werd belaagd had door de vervening al haar bestaansbronnen verloren. De gemeente Waverveen was daarom in 1841 reeds opgeheven en het dorp telde in 1864 nog slechts een kerk en elf huizen.

Het droogmalen van de 2000 ha grote polder begon in 1872. Het stoomgemaal "De Voogt" werd aan de Oude Waver gebouwd. Door de omvangrijke kwel in de polder en de hoge brandstofkosten waren de polderlasten hier erg hoog. Na de overschakeling op electrische bemaling in het begin van de twintiger jaren werd dit enigszins rechtgetrokken.

Wilnis Veldzijde

De droogmaking van de polder Wilnis Veldzijde was weer veel eenvoudiger. De vervening van deze polder begon in 1862, nadat de eerste droogmakerijen rond Mijdrecht al gereed waren. Door de hoge eisen die de Staten van Utrecht naar aanleiding van de problemen met de droogmaking van Groot-Mijdrecht, aan deze droogmakerij hadden gesteld, bleek in 1923 het geld dat de verveners in het fonds voor de droogmakerij hadden gestort niet voldoende voor het project.

Nadat de polder in 1926 droogviel bleken de financiële inspanningen toch niet afdoende te zijn geweest. Door de grote diepte van de polder en de doorlatende ondergrond, was er veel kwel. Bovendien bleven onverveende delen van de polder als heuvels in het landschap achter. In de crisisjaren is de egalisatie van de polder in het kader van de werkverschaffing door plaatselijke werklozen verricht.

4.2.2 Agrarisch grondgebruik

Akkerbouw

Het grootste gedeelte van De Ronde Venen was voor vervening als wei- en hooiland in gebruik. Door de droogmaking van de veenplassen kwamen er grote hoeveelheden nieuwe landbouwgrond in De Ronde Venen beschikbaar. Van de gewassen die men hier teelde waren haver, rogge en aardappelen de belangrijkste. Dit zijn alle gewassen die relatief weinig van de bodem vragen. De cultuurwaarde van het nieuwe land viel aanvankelijk dan ook fors tegen. De bodem bestond namelijk voor een groot deel uit achtergebleven veen, zgn. derrie of bonk. De voedingsstoffen uit deze onvruchtbare substantie waren in de plassen opgelost. De kleilaag onder het veen was uitgemergeld door de veenplanten die er op hadden gegroeid. De grond bevat daardoor zwavelijzer, waaruit door blootstelling aan de lucht o.a. zwavelzuur ontstaat. Deze grond wordt katteklei genoemd.

Nadat de structuur van de grond enigszins was verbeterd, nam het areaal bouwland steeds verder af, hoewel er in de dertiger jaren een kleine opleving was.

Veeteelt

Het nieuwe land in de droogmakerijen werd na enkele jaren als akkerland gediend te hebben als wei- en hooiland in gebruik genomen, omdat de opbrengsten bleven tegenvallen ondanks de structuurverbetering van de grond dankzij de akkerbouw. Een andere reden voor het overschakelen op veeteelt in De Ronde Venen was de landbouwcrisis in de tweede helft van de negentiende eeuw, waardoor de graanprijzen daalden en de prijzen voor vee en zuivelprodukten stegen. Verder bestond in de niet verveende polders nog steeds het traditionele weidebedrijf.

Voor de verwerking van de in De Ronde Venen geproduceerde melk weden in 1909 en 1910 roomkaasfabrieken geopend in Mijdrecht. In 1918 kwam er ook een boter en kaasfabriek in Amstelhoek. Vanaf de twintiger jaren gingen de zelfkazende boeren in De Ronde Venen zich steeds meer toeleggen op de levering van consumptiemelk aan de grote steden. Door de verbetering van de ontsluiting van De Ronde Venen over de weg, en de opkomst van de vrachtwagen ging De Ronde Venen deel uit maken van het melkwinningsgebied van Amsterdam. Ondanks deze afzetmogelijkheid was in 1937 nog bijna de helft van de boeren in De Ronde Venen zelfkazer (De Bruijne, 1939 p.99).

Tuinbouw

In het begin van de twintigste eeuw vestigden zich langs de Kromme Mijdrecht en de Drecht tuinbouwers uit ter Aar en Roelofarendsveen. De omstandigheden voor tuinbouw waren hier gunstig door de hoge ligging van het "bovenland", waardoor koude lucht de laaggelegen droogmakerijen instroomde, bovenddien had het vele water hier een temperende invloed op de nachtvorst. Aanvankelijk ging het om vollegrondsteelt van groente. In de dertiger jaren kwamen de eerste kassen. Na de Tweede Wereldoorlog ging men steeds meer bloemen telen. Ook werden groente en bloemen geteeld op de voorlanden van de Baambrugse Zuwe, voordat de recreatie massale vormen ging aannemen.

4.2.3 Delfstoffenwinning

Turf

De turfwinning bereikte omstreeks 1850 haar hoogtepunt in De Ronde Venen. In 1862 werd de vergunningen verleend om de polder Wilnis Veldzijde te vervenen, en vijfentwintig jaar later volgde de goedkeuring van de staten voor het plan om ook de Vinkeveense en Proosdijer polder te vervenen en naderhand weer droog te maken. Een verklaring voor de late vervening van Vinkeveen was de mindere kwaliteit van de turf hier, waardoor de voorkeur eerst aan de andere polders werd gegeven.

De vervening van Vinkeveen werd aanvankelijk op dezelfde wijze aangepakt als in de rest van De Ronde Venen. De produktie van turf was echter tamelijk arbeidsintensief, en door de aanvoer van relatief goedkope steenkool en Drentse turf, nam de vraag naar turf uit De Ronde Venen af. Het aantal veenarbeiders in de gemeente Wilnis daalde bijvoorbeeld van 500 in 1850, en 100 in 1900 tot 30 in 1930.

In 1896 deed in Vinkeveen de veentrekmachine haar intrede. Met behulp van stoomkracht konden zo door minder mensen grotere hoeveelheden turf worden geproduceerd, waardoor de vervening in deze eeuw nog een opleving kende. De drie vervenersorganisaties in Vinkeveen werden in het begin van de vijftiger jaren samengevoegd, omdat er voor drie organisaties geen ruimte meer was. In 1977, het jaar van de beëindiging van de vervenersvergunning werden de laatste bezittingen van de organisatie verkocht.

De Vinkeveense en Proosdijer polder werden niet drooggemaakt. De bodem van de plassen bestaat uit zand, en ervaringen met een soortgelijke bodem in de Bethunepolder bij Maarssen hadden geleerd dat dit veel kwel tot gevolg kon hebben. Verder werden in de twintigste eeuw ook steeds meer de natuurwaarden van de plassen erkend. Bovendien vormde het groeiende toerisme in toenemende mate een inkomstenbron voor de inwoners van Vinkeveen. In 1954 werd om deze redenen reeds besloten de plassen niet droog te maken.

Zand

Kort voor de Tweede Wereldoorlog werd in de Vinkeveense Plassen een aanvang gemaakt met de winning van zand ten behoeve van de wegenbouw (Rijksweg Amsterdam-Utrecht en de weg Haarlem-Hilversum door de Vinkeveense Plassen). Net als bij de vervening moest ook bij de zandwinning per hoeveelheid gewonnen materiaal een som geld in een fonds voor de droogmaking van de plassen worden gestort. Na het besluit om de plassen niet droog te maken kreeg Amsterdam in 1954 een vergunning om zand te winnen voor de aanleg van nieuwe woonwijken. Om de afvoer van zand in grote schepen mogelijk te maken werd de Demmerikse sluis vergroot.

4.3 INFRASTRUCTUUR

4.3.1 Wegen

In de droogmakerijen werden nieuwe wegen aangelegd. Deze wegen volgden het verkavelingspatroon van de polders, die afweken van de verkaveling in de oorspronkelijke veenontginningen. Het wegenpatroon in de niet ontveende gebieden in De Ronde Venen

bleef echter onveranderd. Er kwamen in de periode 1850-1940 buiten de droogmakerijen nauwelijks nieuwe wegen bij. Wel werden de wegen over de zuwen en door de dorpen in de loop van deze periode verhard. Tot de Tweede Wereldoorlog bleven de wegen echter niet erg geschikt voor vrachtverkeer. Busmaatschappijen die onder andere diensten op Utrecht en Uithoorn onderhielden, hadden voor het gebruik maken van de smalle zuwen een ontheffing.

In de dertiger jaren van deze eeuw werd een begin gemaakt met de aanleg van de autoweg Hiversum-Haarlem door De Ronde Venen. Voor de Tweede Wereldoorlog was deze weg echter nog van weinig belang, omdat het deel door de Vinkeveense Plassen nog niet gereed was, waadoor de weg nog geen verbinding met de rijksweg Utrecht-Amsterdam vormde. Na de voltooiing van de weg, kort na de Tweede Wereldoorlog, kreeg de weg een belangrijke interregionale betekenis.

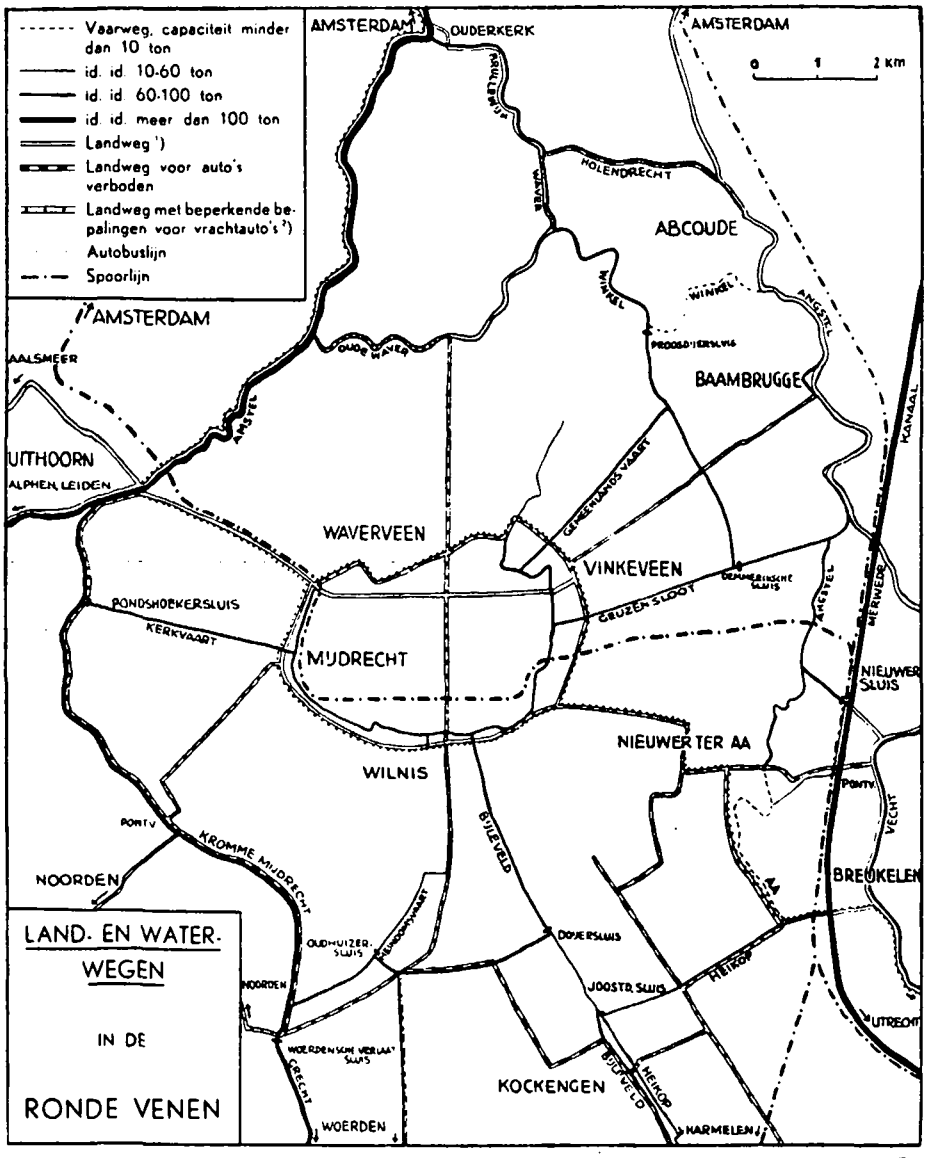

Afb. 8 Land en waterwegen in De Ronde Venen rond 1940. schaal 1:100.000 (bron: F.H. De Bruijne, 1939).

4.3.2 Waterwegen en waterstaat

Het vervoer over water was ook in deze eeuw nog van belang in De Ronde Venen. De grote dorpen in het centrum van De Ronde Venen verloren door de bepoldering en de droogmaking van de plassen hun vaarverbinding met de steden niet. De vaarten tussen de polders, zoals de Heinoomsvaart en de Kerkvaart bleven toegankelijk door sluizen, zoals dit reeds het geval was met de weteringen in de inkeglonken veenontginningen. De nog bestaande en werkende sluizen in De Ronde Venen zijn: De Demmerikse sluis (na de Tweede Wereldoorlog vergroot ten behoeve van de zandwinning in de Vinkeveense Plassen), de Dooijersluis, de Pondskoeksluis en de Oudhuizersluis.

Hoewel de waterwegen bleven bestaan, werden ze toch steeds minder geschikt voor vervoer. De schepen werden in de periode 1850-1940 namelijk wel steeds groter. Voor de afvoer van tuinbouwprodukten van de Baambrugse Zuwe en het "Bovenland" in het westen van het gebied voldeden kleine schepen nog wel, maar grotere vrachtschepen konden in De Ronde Venen uitsluitende gebruik maken van de Amstel, die deel uitmaakt van de binnenvaartverbinding Amsterdam-Rotterdam.

bij de droogmaking van de plassen is reeds aan de orde gekomen dat de molens geleidelijk werden vervangen door gemalen. Dat was ook het geval met de molens in de niet verveende delen van De Ronde Venen. Zo werd bijv. de bemaling van de polder Demmerik bijvoorbeeld in 1923 overgenomen door het gemaal De Ruiter, en werd in 1914 de Bloklandse wipmolen door een gemaal vervangen.

4.3.3 Spoorwegen

In de loop van de negentiende eeuw werd De Ronde Venen door openbaar vervoer voorzieningen steeds beter ontsloten. Rond 1850 voer er een stoomschroefboot van Uithoorn naar Amsterdam. In dezelfde tijd werd de spoorlijn van Amsterdam naar Utrecht aangelegd met een station in Nieuwersluis, waar bewoners van De Ronde Venen gebruik van konden maken. In 1878 reed er tweemaal daags een door paarden voortgetrokken omnibus van Mijdrecht naar dit station. In 1884 kwam er ook een dergelijke dienst naar Uithoorn.

In 1898 werd door het gemeentebestuur van Mijdrecht aan de Hollandsche Electrische Spoorweg Maatschappij een subsidie toegekend voor de aanleg van een spoorlijn langs Mijdrecht van Haarlem naar Nieuwersluis. In het daarop volgende jaar werd ook goedkeuring verleend aan het plan een spoorlijn van Uithoorn naar Alphen aan den Rijn aan te leggen. Deze lijn liep ook voor een deel door De Ronde Venen.

Door diverse financiële problemen zou het echter nog tot december 1915 duren voordat de lijn werd geopend. Er kwamen stations in Mijdrecht, Wilnis en Vinkeveen. De trein stopte ook aan de Middenweg.

De opening van de lijn naar Alphen aan den Rijn liet nog enkele maanden langer op zich wachten dan die naar Nieuwersluis. Langs deze lijn werd een station gebouwd in De Hoef. In 1936 werd de lijn opgeheven, omdat ze niet meer rendabel bleek. Het station in De Hoef werd afgebroken.

Ook het voortbestaan van de spoorweg Uithoorn-Nieuwersluis was in de crisistijd bedreigd. Door actie van de betrokken

gemeentebesturen en het bedrijfsleven kon sluiting van de lijn voor het personenvervoer echter worden afgewend tot 1950. In het midden van de tachtiger jaren werd de lijn ook voor het goederenvervoer gesloten.

Het traject van de spoorlijnen is momenteel nog in het landschap aanwezig, evenals enkele bruggen, veel bruggehoofden en de stationsgebouwen van Vinkeveen, Wilnis en Mijdrecht. De rails zijn weggehaald, maar op veel plaatsen is nog wel het grind aan te treffen, waarin de bielzen verankerd waren.

4.3.4 Militaire infrastructuur

In de negentiende eeuw veranderden een aantal zaken, waardoor in Nederland de behoefte aan een nieuw verdedigingsstelsel groeide. De dreiging vanuit Frankrijk viel weliswaar weg, maar daartegenover stond een groeiende macht van Pruisen en andere Duitse staten. In de tweede plaats maakte de ontwikkeling van nieuwe geschutstechnieken een nieuw verdedigingsstelsel noodzakelijk.

In 1874 werd daarom met de vestingwet in Nederand een nieuw vestingsstelsel geïntroduceerd, dat was gebaseerd op de concentratie van krachten in het westen van Nederland. Het startschot voor de aanleg van de stelling van Amsterdam werd echter uitgesteld tot 1880. In 1886 werd de aanleg stilgelegd omdat in Duitsland de brisantgranaat was uitgevonden, waartegen de forten in de Stelling niet bestand zouden zijn. Vanaf 1892 kon de bouw van forten van een nieuw type beginnen. De gebouwen in deze forten werden opgetrokken van cementbeton.

In De Ronde Venen liggen twee voormalige forten die deel uitmaakten van de Stelling van Amsterdam: Het fort Uithoorn en het fort Waver-Amstel. Het fort Uithoorn kwam inclusief bomvrije gebouwen gereed in 1911, en diende ter afsluiting en verdediging van de spoorweg Uithoorn-Aalsmeer, de oost- en westhoek van de Tweede Bedijking, de Mijdrechtse Zuwe en de ten westen van het fort gelegen inundatiesluis.

Het fort Waver-Amstel aan bij Nessersluis kwam eveneens in 1911 gereed. Dit fort ligt in de polder Groot-Mijdrecht en diende ter verdediging van de inmiddels verdwenen inundatiesluis aan de oostkant van het fort. Bij beide forten is nog een houten genieloods aanwezig. Om de inundaties te beheersen werden in de Kromme Mijdrecht en de Oude Waver schotbalkkeringen aangelegd. In de Eerste Wereldoorlog werd de Stelling van Amsterdam op 31 juli 1914 in staat van paraatheid gebracht, maar nog niet geïnundeerd. Door het falen van de zo sterk geachte Belgische en Franse versterkingen in de Eerste Wereldoorlog, werd de bouw opnieuw gestaakt omdat het vertrouwen in de Stelling verloor. Veel artillerie uit de Stelling werd later aan de landsgrenzen ingezet.

Aan het eind van de Eerste Wereldoorlog was men het erover eens dat er geen rol meer was weggelegd voor de Stelling van Amsterdam. In 1922 werd daarom de vesting Holland opgericht, waarin inundaties als steun voor een veldleger waren opgenomen. Men koos nu echter weer voor de inundatiezone van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, waardoor de Ronde Venen volledig binnen de vesting kwamen te liggen.

4.3.5 Overige voorzieningen

Tot het midden van de vorige eeuw gebruikten de meeste inwoners van De Ronde Venen water uit de plassen. Door de kwel in de droogmakerijen werd het oppervlaktewater echter brak, en daardoor was het (nòg) minder geschikt als drinkwater. Veel boerderijen en arbeidershuizen hadden daarom een regenton. Voor de minvermogenden werden in de dorpen regenwaterbakken geplaatst bij openbare gebouwen, bijvoorbeeld in 1872 in Wilnis, en bij de openbare schoool in Mijdrecht in 1867. In volgende jaren kwam bij meer openbare gebouwen een dergelijke voorziening.

In 1896 kreeg Mijdrecht een Nortonpomp op het raadhuisplein, en in de twee daaropvolgende decennia kwamen deze ook in de andere dorpen en buurten. Het waren met name de dorpsartsen die op dergelijke voorzieningen aandrongen.

Ongeveer vijftig jaar na de openbare regenwaterbakken kwam er waterleiding in De Ronde Venen. Wilnis werd in 1922 op het drnkwaterleidingnet van Noordwest Utrecht aangesloten, Mijdrecht volgde enkele jaren later. Het westen van deze gemeente werd van drinkwater voorzien door het waterledingbedrijf de 11 gemeenten (Woerden, Nieuwkoop e.o.). In 1930 werd in Mijdrecht de aansluiting van woningen op de waterleiding verplicht gesteld. De controle hierop bleef echter soepel, zo werden de boerderijen in de bedijkingen pas in de loop van de dertiger jaren op het waterleidingnet aangesloten. In 1937 werd de eerste en enige watertoren in De Ronde Venen gebouwd. Deze vierkante toren is te vinden aan de Industrieweg in Mijdrecht.

In 1906 kreeg Mijdrecht een aansluiting op het telefoonnet. Electriciteit werd rond deze tijd ook in De Ronde Venen ingevoerd, maar het net breidde zich pas uit toen in 1915 de gemeentelijke voorzieningen door de PUEM werden overgenomen. Toch bleven afgelegen boerderijstroken als de Geerkade tot na de Tweede Wereldoorlog verstoken van electricteit.

Een gasfabriek heeft Mijdrecht, Vinkveen of Wilnis nooit gehad. Aardgas werd ingevoerd in de eerste decennia na de Tweede Wereldoorlog.

4.4 NEDERZETTINGEN

4.4.1 Mijdrecht

Mijdrecht was in de periode 1850-1940 het dorp dat de grootste ontwikkeling doormaakte. Dit blijkt ondermeer uit de bevolkingsgroei. Het aantal inwoners van de gemeente Mijdrecht groeide van 2098 in 1815 tot 5075 in 1947.

Opvallend was echter vooral de toename van de bedrijvigheid in Mijdrecht. Een van de oudste industrieën was de koek en biscuitfabriek "De Lindeboom" van Wed. Van Doesburg. In 1902 had deze fabriek 16 personeelsleden, vier jaar later waren dat er al 105. In 1937 werd de fabriek gesloten. In enkele van de resterende fabrieksgebouwen is tegenwoordig het winkelcentrum "De Lindeboom" gevestigd.

In de jaren negentig van de vorige eeuw ontstonden verder enkele smederijen, de drukkerij Verweij en een timmerfabriek. In het begin van de twintigste eeuw kwamen daar o.a. drie graanmaalderijen, twee roomkaasfabrieken, een fabriek voor

kurksteen, en drie fabrieken waar fietsonderdelen werden geproduceerd bij.

De komst van de spoorwegen droeg voor een belangrijk deel bij aan deze industriële ontwikkeling. Veel arbeiders kwamen van buiten de gemeente Mijdrecht, maar ook bood de industrie werk aan de lokale bevolking. (Tussen 1909 en 1920 groeide de bevolking van 3744 tot 4291 inwoners, en nam het percentage in de industrie werkzame personen van 20% tot 33%).

Door de groeiende bevolking was er ook behoefte aan meer woningen en voorzieningen. In de tweede helft van de vorige eeuw werden daarom in Mijdrecht twee grote nieuwe kerken gebouwd. Op de grens met Wilnis werd naar een ontwerp van architect A. Tepe een Rooms-Katholieke kerk gebouwd op de plaats van een 18e eeuwse voorganger. In dezelfde periode werd in het dorp Mijdrecht een nieuwe Hervormde kerk gebouwd. De nieuwe woningen in Mijdrecht werden o.a. door de woningbouwvereniging "Patrimonium" gebouwd (aan de Hoofdweg). Evenals "St. Joseph" was deze in 1919 opgericht. Ook de gemeente ging bouwen voor de eigen bevolking. In 1920 werden in Mijdrecht en in Amstelhoek (aan de Engellaan) 16 gemeentewoningen opgeleverd.

Gehuchten en dorpen ten westen van Mijdrecht

In de buurtschappen rondom het dorp Mijdrecht was de bevolkingsgroei tussen de twee Wereldoorlogen sterker dan in het dorp zelf. Met name tussen 1909 en 1920 vestigden zich langs de waterwegen in het westen van de gemeente veel tuinders uit Roelofarendsveen en Ter Aar. In de Mennonietenbuurt probeerden Amsterdammers een tuinbouwbedrijfje op te zetten.

Door de relatief grote afstand tot het dorp Mijdrecht kregen de enkele buurtschappen hier ook eigen voorzieningen als scholen en kerken. Amstelhoek kreeg in 1918 een boter- en kaasfabriek die nieuwe arbeiders aantrok, waardoor het dorp sterk groeide. Tussen 1920 en 1930 werden er 59 woningen gebouwd!

4.4.2 Wilnis

De ontwikkelingen in Wilnis gingen minder snel dan in Mijdrecht. Nieuwe incidentele woonbebouwing werd tussen de bestaande panden geplaatst. Grotere woningbouwprojecten werden in Wilnis niet gerealiseerd. Wel werd in Wilnis, evenals in Mijdrecht, in 1878 een nieuwe Hervormde kerk gebouwd. De Katholieke kerk op de grens met Mijdrecht werd reeds genoemd. Tenslotte kwam in 1912 een gereformeerde kerk tot stand, waarvan het interieur in 1976 grondig is gerestaureerd.

4.4.3 Vinkeveen en Waverveen

Evenals in Wilnis groeiden ook de kernen Vinkeveen en Waverveen in deze periode niet sterk. Door de vervening die in deze periode in Vinkeveen begon, werden wel enkele veenarbeiderswoningen in de dorpen gebouwd. Ook werd in Vinkeveen een nieuwe Katholieke kerk gebouwd. Dit imposante gebouw kwam gereed in 1883.

4.4.4 Verspreide bebouwing

In de droogmakerijen werden grote agrarische bedrijven gevestigd. De bedrijven in de polders werden niet gesticht door de voormalige verveners, daar zij niet over voldoende kapitaal en kennis beschikten om een groot landbouwbedrijf te runnen. De meeste vestigers (65%) waren echter wel afkomstig uit de directe omgeving van De Ronde Venen (binnen een straal van 15 km). Ook de meeste anderen kwamen uit de provincies Noord en Zuid-Holland en Utrecht. Een opvallende groep vestigers was afkomstig uit West-Friesland, waar door de opkomst van de tuinbouw de grondprijzen stegen. Zij vormden bijna een derde deel van de bevolking van de Derde Mijdrechtse Bedijking (De Bruijne, 1939 p. 176).

De meeste nieuwe boerderijen waren langhuisboerderijen, ingericht voor veeteelt. In enkele gevallen werd op het "nieuwe" land ook geëxperimenteerd met nieuwe bouwtypes. In de polder groot Mijdrecht werd bijvoorbeeld in 1912 een ronde veestal gebouwd. Eenzelfde exemplaar moet onder Wilnis hebben gestaan.

5 RECENTE ONTWIKKELINGEN

Na de Tweede Wereldoorlog is in De Ronde Venen een einde gekomen aan de vervening. De laatste turfgraver in deze polder legde in 1977 zijn werk neer. Van het plan uit 1887 om de polder na het einde van de vervening droog te leggen is reeds in 1954 reeds afgezien. De belangen van het opkomende toerisme, de waardering van de natuurlijke waarden en de verwachte problemen bij de droogmaking van de polder waren hiervoor de redenen.

Na de Tweede Wereldoorlog werde de ontsluiting van De Ronde Venen beter door de aanleg van de weg door de Vinkeveense Plassen, waardoor een verbinding met de Rijksweg van Utrecht naar Amsterdam tot stand kwam, en de Ir. Enschedeweg, die een verbinding vormt met Woerden. Samen met de sinds 1950 toegenomen automobiliteit en de centrale ligging in de Randstad, werden de dorpen in De Ronde Venen daarom een interessante vestigingsplaats voor forensen. Er verrezen daarom grote nieuwbouwwijken bij Mijdrecht, Wilnis en Vinkeveen.

De gemeente Mijdrecht trok door de aanleg van een groot bedrijventerrein ten westen van de oude dorpskern veel nieuw bedrijven. De nabijheid van Schiphol speelde de gemeente hierbij in de kaart. Een van de belangrijkste bedrijven die zich in Mijdrecht vestigde was Johnson Wax Europlant. Het kantoor van deze vestiging is een van de markantste gebouwen van De Ronde Venen. De werknemers van de Mijdrechtse industrie zijn niet alle uit de plaats zelf afkomstig. Ook mensen uit de andere dorpen in De Ronden Venen en van ver daarbuiten vinden er werk.

In Vinkeveen ontwikkelde zich na de Tweede Wereldoorlog een geheel andere economische sector. Door de toenemende vrije tijd nam de omvang van de watersport op de plassen toe. Langs de Baambrugse Zuwe, de Vinkenkade en de Groenlandse Kade kwamen meer en meer villa's en recreatiewoningen te staan. Verder ontwikkelden zich jachthavens en moderne horecagelegenheden.

In Wilnis veranderde relatief weinig. Wel werd hier, zoals genoemd, ook een forse nieuwbouwwijk gebouwd, maar de bewoners zijn voor werk en voorzieningen toch voornamelijk van Mijdrecht en de grote steden afhankelijk. Dit geldt in nog sterkere mate voor de overige buurtschappen en dorpen, waar nog minder dan in Wilnis werd gebouwd.

Op 1 januari 1989 werden de gemeenten Vinkeveen en Waverveen, Mijdrecht en Wilnis samengevoegd tot de gemeente De Ronde Venen. Een klein deel van de oorspronkelijke gemeenten ging niet in deze nieuwe gemeente over. Woerdense Verlaat en de polder Westveen, vroeger behorend tot Wilnis, werden bij de gemeente Nieuwkoop (ZH) gevoegd. Ook het deel van Blokland dat in de Zevenhoofse droogmakerij ligt, en wat tot de gemeente Mijdrecht behoorde, ging over naar Zuid-Holland.

DEEL B INVENTARISATIE

1 STEDEBOUWKUNDIGE TYPOLOGIE

Voor een deel is in De Ronde Venen de oorspronkelijke stedebouwkundige stedebouwkundige structuur nog aanwezig, die gekenmerkt wordt door de binnenring met haar bebouwingsstroken, en de minder dichte bebouwing langs de randen van het gebied, met daartussen een grote open ruimte (zoals worden aangetroffen bij Demmerik en Oudhuizen).

Door droogmaking van de veenplassen is het middeleeuwse verkavelinspatroon in een groot deel van De Ronde Venen niet meer herkenbaar. De inrichting van de droogmakerijen met verspreid liggende boerderijen wijkt ook af van de oorspronkelijke structuur met grote open ruimten achter de relatief dicht bebouwde en begroeide boerderijstroken.

In de jaren na de oorlog is ook de structuur van de droogmakerijen weer voor een deel aangetast. In de polder Groot-Mijdrecht kwamen grote nieuwbouwwijken van Vinkveen en Wilnis, evenals het industriegebied van Mijdrecht. Mijdrecht kreeg nieuwe woonwijken in de Eerste en de Derde Bedijking.

1.1 GEBIEDEN BINNEN DE BEBOUWDE KOM

1.1.1 Dorpskernen vóór 1850

De historisch-ruimtelijke structuur van de dorpen in De Ronde Venen wordt bepaald door de oorspronkelijk stervormige verkaveling, en de meestal dwars daarop geplaatste bebouwing langs de randen en de binnenring (Mijdrechtse Dorpsstraat, Bozenhoven, Wilnisse dijk, Oudhuizen, Demmerik, Herenweg, Waverveen) van de veenontginning. De bebouwing van deze binnenring bestond voor het grootste deel uit boerderijen, met daartussen burgerwoningen en veenarbeidershuisjes.

Daarnaast is geheel in het westen van de gemeente nog een deel van de ontginning vanaf de Kromme Mijdrecht naar het westen te vinden. De bebouwing langs het water en de opstrekkende verkaveling van Blokland, vertonen hier nog de oorspronkelijke structuur.

Verder is zijn sommige waterwegen die bij de ontginning en de ontsluiting van De Ronde Venen een belangrijke rol hebben gespeeld nog in het landschap aanwezig. Voorbeelden hiervan zijn de Heinoomsvaart en de Veldwetering.

De oudst bekende kaarten waarop de dorpen van De Ronde Venen voorkomen stammen uit 1599 (D.C. Hornhovius, De Provincie Utrecht en aangrenzende gebieden) en 1621 (B.F. van Berckenrode, Wandkaart van Holland). Langs de binnenring van de ontginning staan diverse huizen getekend, evenals langs de waterlopen aan de randen van het gebied. Buiten deze veronderstelde ontginnings-bases wordt geen bebouwing aangetroffen.

De verspreiding van de bebouwing is niet ingrijpend gewijzigd, als deze kaart wordt vergeleken met de Topographisch Militaire Kaart van ruim tweehonderd jaar later (1849). Wel worden er dan hier en daar gebouwen (vervenerswoningen) aangetroffen buiten de oorspronkelijke bebouwingsstructuur, met name in de Zuid Polder. Ondanks de voortschrijdende vervening was de bebouwingsstructuur, lintbebouwing met enige verdichting van de bebouwing rond de kerken, tot het midden van de vorige eeuw vrijwel ongewijzigd.

1.1.2 Overige bebouwing vóór 1850

Zoals reeds aangegeven bestond de bebouwing buiten de verdichtingen rond de kerken in De Ronde Venen geheel uit bebouwingsstroken langs de ontginningsbases. Deze bebouwing bestond voor een belangrijk deel uit boerderijen.

1.1.3 Dorpsgebieden 1850-1940

Zoals in paragraaf 1.1.1 is geconcludeerd bleef de bebouwingsstructuur in De Ronde Venen tot 1850 vrijwel ongewijzigd.

Toen de eerste droogmakerijen droogvielen, werd een begin gemaakt met de inrichting hiervan. Er werden verspreid in de nieuwe polders boerderijen gebouwd. Deze boerderijen werden haaks op de rechte wegen geplaatst.

Door de toenemende industriële ontwikkeling van m.n. Mijdrecht werd ook de behoefte aan burgerwoningen groter. Deze werden tussen de bestaande bebouwing aan de ontginningsbases geplaatst, en na 1909 ook in de droogmakerijen (bijv. aan de Nutslaan in Mijdrecht).

Deze toename van bebouwing en inwonertal heeft zich tot op heden voortgezet. Veel inwoners van De Ronde Venen pendelen dagelijks naar Utrecht of Amsterdam. Grote nieuwbouwwijken verschenen bij Vinkeveen, Wilnis en Mijdrecht. De laatste plaats kreeg ook een uitgebreid industrieterrein, waar zich grote bedrijven vestigden. De centrale ligging in de Randstad en de nabijheid van Schiphol zijn gungstige vestigingsfactoren. Langs de Baambrugse Zuwe en ten oosten van de Vinkeveense Plassen kwamen grote aantallen recreatiewoningen tot stand.

1.1.4 Villagebieden 1850-1900

In De Ronde Venen komen geen buitenplaatsen voor. Ook villa's werden er nauwelijks aangetroffen. Door de toenemende betekenis van de Vinkeveense Plassen voor recreatie en watersport zijn er echter vanaf de jaren dertig van deze eeuw wel veel villa's en bungalows gebouwd. Concentraties hiervan worden aangetroffen langs de Groenlandse Kade, de Vinkenkade en de Baambrugse Zuwe.

1.1.5 Tuinwijken

Grotere woningbouwprojecten zijn er tussen 1850 en 1940 in De Ronde Venen nauwelijks gerealiseerd. In Mijdrecht en Amstelkade (Amstelhoek) werden in de twintiger jaren enkele kleine complexen arbeiderswoningen gebouwd, maar van wijken is hier geen sprake.

1.1.6 (Openbare) groengebieden

Door de slechts kleine dorpen en de grote open gebieden rond de dorpen in De Ronde Venen was er in deze gemeente voor 1940 geen behoefte aan openbare groengebieden. De wegen in de dorpen waren begroeid met bomen, en de zuwen, die de dorpen met de randen van het gebied verbonden, waren omzoomd met elzenhakhout, wat zelden meer dan manshoog was.

1.1.7 Overige gebieden 1850-1940

Industrie

De industrie in de Ronde Venen is voornamelijk geconcentreerd in Mijdrecht. In de andere dorpen werden wel ambachten uitgevoerd, maar het agrarische karakter van deze dorpen bleef tot ver in de twintigste eeuw behouden.

De Mijdrechtse industrie werd gesticht door lokale ondernemers. Enkele Mijdrechtse industriën zijn voor de Tweede Wereldoorlog opgeheven, zoals de koekfabriek "De Lindeboom" van Wed. Doesburg, waarvan een deel van de oude bedrijfsgebouwen verbouwd is tot een winkelcentrum. De oude ondernemingen, die de crisis overleefden, zoals drukkerij Verweij, hebben zich na 1945 sterk uitgebreid. Het overgrote deel van de oorspronkelijke bedrijfsgebouwen is bij deze uitbreidingen verloren gegaan.

De nieuwe industriën in Mijdrecht werden aangetrokken door de centrale ligging in de Randstad en de nabijheid van Schiphol. Voor deze bedrijven is een groot terrein ten oosten van het dorp in de polder Groot-Mijdrecht aangelegd. Behalve fabrieken van uiteenlopende aard worden ook importbedrijven e.d. aangetroffen op de hedendaagse Mijdrechtse industrieterreinen.

Begraafplaatsen

De begraafplaatsen in De Ronde Venen worden aangetroffen bij de kerken in de dorpen Mijdrecht, De Hoef, Wilnis, Vinkeveen en Waverveen. Ook in de periode na 1945 werden de doden nog lang bij de kerk begraven.

Kerken en kloosters

In de periode 1850-1940 zijn in De Ronde Venen tamelijk veel nieuwe kerken gebouwd. Het meest in het oog springend zijn ongetwijfeld de grote katholieke kerken in Mijdrecht-Wilnis (1876) en Vinkeveen (1883). Een derde katholieke kerk volgde in De Hoef in 1921. Nederlands Hervormde kerken werden gebouwd in Mijdrecht (1858) Wilnis (1878), Waverveen (1887) en Vinkeveen (1921). Gereformeerde kerken werden gebouwd in Wilnis (1912) en Amstelhoek (1920-1930).

1.2 GEBIEDEN BUITEN DE BEBOUWDE KOM

1.2.1 Boerderijen in de droogmakerijen

De bebouwing buiten de lintbebouwing in De Ronde Venen bestaat voor het overgrote deel uit boerderijen in de droogmakerijen.

De boerderijen die hier sinds de tweede helft van de vorige eeuw zijn gebouwd staan alle langs de aan de verkavelinng aangepaste wegen. De boerderijen zijn voor het grootste deel langhuisboerderijen (zie bouwkundige typologie).

Verder worden op enkele plaatsen nog oude vervenerswoningen aangetroffen. Een exemplaar wat niet in de inventarisatie is opgenomen, maar wel op een markante en typerende plaats staat is te vinden op een legakker in de Vinkeveense Plassen, vlak ten zuiden van de provinciale weg.

2 GEBIEDEN MET BIJZONDERE WAARDEN

2.1 INLEIDING

Per gemeente zijn 'gebieden met bijzondere waarden' onderscheiden. De aard van de waardering hangt ten nauwste samen met het karakter van het MIP: de waarde wordt ontleend aan de kwaliteit van de historische stedebouwkundige structuur in combinatie met de kwaliteit van de bebouwing. Cultuurhistorische waarden die geen of weinig relatie met de gebouwde omgeving hebben, komen in de waardering niet of nauwelijks aan bod.

In het kader van het MIP is het niet mogelijk gedetailleerd onderzoek te doen naar de kwaliteiten van de gebieden met bijzondere waarden. De onderstaande beschrijving van de waarden beoogt niet uitputtend te zijn, maar is op hoofdzaken gericht.

Inventarisatieformulier gebieden met bijzondere waarden

Ten behoeve van een systematische aanpak is per gebied met bijzondere waarden een formulier ingevuld met de feitelijke gegevens, het gebiedstype, een omschrijving van de waarde en tevens een tabel met waarderingscriteria.

Bij het formulier is een kaartje gevoegd met de omgrenzing van het gebied.

Waarderingscriteria

De in de stedebouwkundige typologie onderscheiden gebiedstypen worden op hun bijzondere (cultuurhistorische) waarden getoetst, met behulp van een aantal criteria. Ten behoeve van een zo goed mogelijke vergelijkbaarheid van de waarde van object en gebied zijn deze criteria analoog aan de voor de objecten gehanteerde criteria.

De door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg opgestelde criteria zijn primair ontwikkeld om de waarde van gebieden uit de periode 1850-1940 vast te stellen, gemeten naar hun landelijke betekenis. Binnen het MIP-Utrecht is gekozen voor een bredere opzet waarbij ook de gebieden uit de periode vóór 1850 worden betrokken en waarbij eveneens de waarde van gebieden op provinciaal en gemeentelijk niveau wordt bepaald. De criteria van de RdMz zijn daartoe aangepast: de volgorde is gewijzigd en enkele formuleringen zijn aangepast.

De volgende (sub)criteria worden onderscheiden:

1. **omgeving**: de stedebouwkundige betekenis in ruimere omgeving;
   1.1 onderdeel groter geheel: de betekenis van het gebied als onderdeel van een groter geheel, bijv. een buitenplaats in een landgoederenlandschap;
   1.2 ruimtelijke relatie: de betekenis van het gebied vanwege de ruimtelijke relaties met de omgeving, bijv. een boerderijstrook in een veenontginning;
   1.3 markering/dominante situering: de betekenis van het gebied vanwege de markering van het stadsbeeld (bijv. villapark), als ruimtelijke of functionele dominant in een groter geheel (bijv. een parkaanleg) of als representant van een groter geheel, bijv. een fort binnen een linie;

2. **stedebouw**: de intrinsieke stedebouwkundige kwaliteit;
   2.1 structuur: de kwaliteit van het gebied vanwege het ruimtelijk concept en de structuur gelet op de bijzondere samenhang van functies, schaal, wegen, wateren, groenvoorziening, bebouwing en open ruimten;
   2.2 erfindeling: de kwaliteit van het gebied vanwege de percelering en de wijze waarop de erven zijn ingedeeld, bijv. de erven van een boerderijstrook;
   2.3 bebouwing: de betekenis van het gebied vanwege de architectonische of architectuurhistorische kwaliteiten van de bebouwing, bijv. die van een woningbouwcomplex;
3. **historie**: de bijzondere cultuurhistorische betekenis;
   3.1 specifieke uitdrukking: de betekenis van het gebied vanwege de structuur, bestemming of verschijningsvorm, verbonden met, en duidelijke uitdrukking gevend aan een specifieke politieke, culturele, geestelijke, sociale, economische of algemene historische ontwikkeling;
   3.2 stedebouwkundig: de betekenis van het gebied voor de geschiedenis van de ruimtelijke ordening en voor de ontwikkeling van het stedebouwkundig denken;
   3.3 innovatieve waarde: de betekenis van het gebied vanwege de innovatieve waarde of pioniersfunctie gelet op type, motief en datering;
4. **gaafheid**: de mate waarin het gebied zijn oorspronkelijke gedaante bewaard heeft (herkenbaarheid);
   4.1 omgeving: belang van het gebied in relatie tot de structurele en/of visuele gaafheid van de stedelijke of landelijke omgeving (vergelijk criterium 1);
   4.2 structuur: belang van het gebied vanwege de herkenbaarheid of gaafheid van de (oorspronkelijke) historisch-ruimtelijke structuur en functionele opzet als geheel;
   4.3 erfindeling: belang van het gebied vanwege de vorm, grootte en/of karakteristieke inrichting van de erven;
   4.4 bebouwing: belang van het gebied vanwege de architectonische gaafheid van de (oorspronkelijke) bebouwing.

Toelichting

Toepassing van deze criteria vindt plaats door middel van een driepunts-schaal op het inventarisatie-formulier teneinde vast te stellen of de betekenis van het gebied met bijzondere waarden van nationaal, provinciaal of gemeentelijk belang is. Per criterium is de waarde worden: 1 = zeer hoog, 2 = hoog, 3 = redelijk. Indien een criterium niet (meer) van toepassing is, wordt in deze tabel geen score aangegeven.

Aan de hand van de score op de verschillende criteria wordt tenslotte een totaalwaarde bepaald (zie veld 'kwalificatie').

2.2 INVENTARISATIE GEBIEDEN MET BIJZONDERE WAARDEN IN DE GEMEENTE DE RONDE VENEN

In de gemeente De Ronde Venen zijn drie gebieden met bijzondere waarden onderscheiden:

1. Vinkeveen-Demmerik
2. De Hoef
3. Vinkeveen-Herenweg

De eerste twee gebieden zijn oorspronkelijk boerderijstroken. In latere perioden is in beide stroken in meerdere of mindere mate aanvullende bebouwing tussen de boerderijen geplaatst. Vinkeveen-Herenweg is een dorpsgebied met uiteenlopende bebouwing.

M.I.P. PROVINCIE UTRECHT: gebieden met bijzondere waarden

---

nummer : RV GBW 1
inventarisatiegebied: Veenweidegebied
gemeente : De Ronde Venen
naam : Vinkeveen-Demmerik
gebiedstype : boerderijstrook 1850-1940
inv. datum : mei-juni 1992
inventarisator : OM/TGP
aantal MIP-objecten : ± 50
kwalificatie : gemeentelijk
beschermd gezicht : nee
literatuur/bronnen : J.M.A. van Cauteren

Criteria gebieden met bijzondere waarden	1	2	3
1. omgeving			
1.1 onderdeel groter geheel	x		
1.2 ruimtelijke relatie	x		
1.3 markering/dominante situering			x
2. stedebouw			
2.1 structuur		x	
2.2 erfindeling		x	
2.3 bebouwing			x
3. historie			
3.1 specifieke uitdrukking			x
3.2 stedebouwkundig			x
3.3 innovatieve waarde			x
4. gaafheid			
4.1 omgeving		x	
4.2 structuur		x	
4.3 erfindeling			x
4.4 bebouwing			x

Omschrijving waarden

Vinkeveen en Demmerik zijn dubbele boerderijstroken die ten tijde van de middeleeuwse ontginning van De Ronde Venen zijn ontstaan. De boerderijen staan schuin op de weg, evenwijdig aan de perceelsrichting. De meeste boerderijen zijn na 1850 gebouwd. Met name de oostelijke strook, waarachter zich een weids polderlandschap uitstrekt is nog voornamelijk agrarisch. De westelijke boerderijstrook, waarvan de landerijen grotendeels zijn verveend en naderhand weer drooggemaakt (Polder Groot-Mijdrecht) bevat veel boerderijen die een niet-agrarische functie hebben. Door verbouwingen is een groot deel van deze westelijks strook daarom buiten het gebied met bijzondere waarden gelaten. Ook is de opvulling met woonbebouwing hier dichter. Aan de oostzijde bevinden zich tevens de katholieke kerk van Vinkeveen met de bijbehorende gebouwen en het station aan de voormalige spoorlijn van Uithoorn naar Nieuwersluis. Bij dit station zijn nog lage perrons aanwezig. Het traject is verder nog herkenbaar aan bruggehoofden en grind waarin de rails lagen.

De grens van het gebied met bijzondere waarden Vinkeveen-Demmerik worden globaal gevormd door de provinciale weg in het noorden en loopt in het zuiden door tot de knik in de weg bij Donkereind.

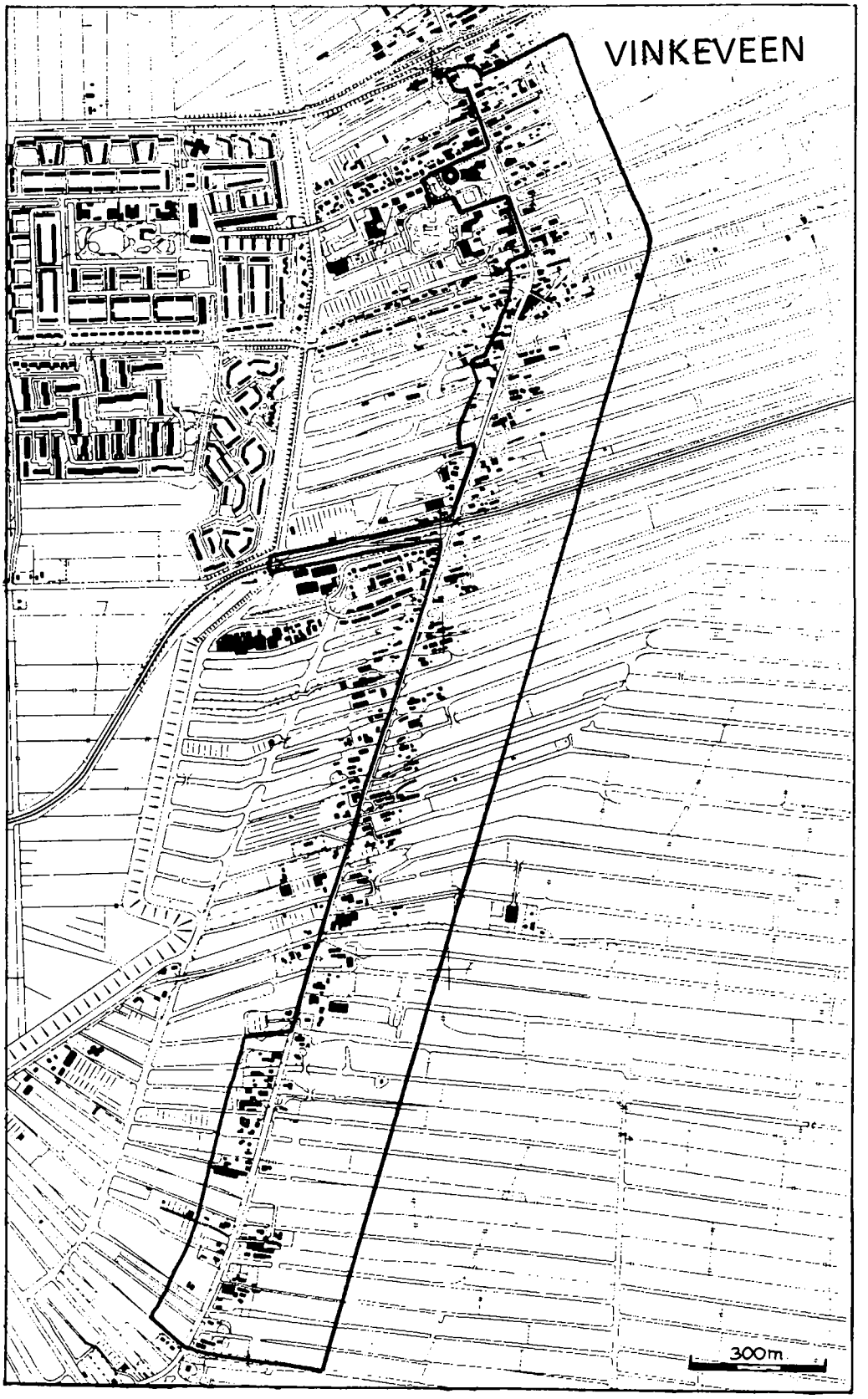

Afb. 9 Gebied met bijzondere waarden Vinkeveen-Demmerik

M.I.P. PROVINCIE UTRECHT: gebieden met bijzondere waarden

---

nummer : RV GBW 2
inventarisatiegebied: Veenweidegebied
gemeente : De Ronde Venen
naam : De Hoef
gebiedstype : Boerderijstrook 1850-1940
inv. datum : mei-juni 1992
inventarisator : OM/TGP
aantal MIP-objecten : ± 15
kwalificatie : gemeentelijk
beschermd gezicht : nee
literatuur/bronnen :

Criteria gebieden met bijzondere waarden	1	2	3
1. omgeving			
1.1 onderdeel groter geheel		x	
1.2 ruimtelijke relatie	x		
1.3 markering/dominante situering		x	
2. stedebouw			
2.1 structuur	x		
2.2 erfindeling		x	
2.3 bebouwing			x
3. historie			
3.1 specifieke uitdrukking			x
3.2 stedebouwkundig			x
3.3 innovatieve waarde			x
4. gaafheid			
4.1 omgeving		x	
4.2 structuur		x	
4.3 erfindeling		x	
4.4 bebouwing			x

Omschrijving waarden

De begrenzing van deze dubbele boerderijstrook wordt in het noorden gevormd door de voormalige spoorbrug over de Kromme Mijdrecht, in het zuiden door het einde van de bebouwde kom van De Hoef en in het oosten en wetsen door de lijn die ongeveer 200 meter achter de bebouwing loopt.

De structuur van de middeleeuwse ontginning is in De Hoef nog zeer goed terug te vinden. Toch is hier, net als in Vinkeveen-Demmerik een deel van de oorspronkelijke landerijen van boerderijen door de vervening verloren gegaan. Wel heeft een groot deel van de boerderijen, die alle na 1850 zijn gebouwd, hier nog een agrarische functie. Behalve de boerderijen en enkele woonhuizen bestaat de bebouwing in dit gebied uit de Rooms-katholieke kerk uit 1921.

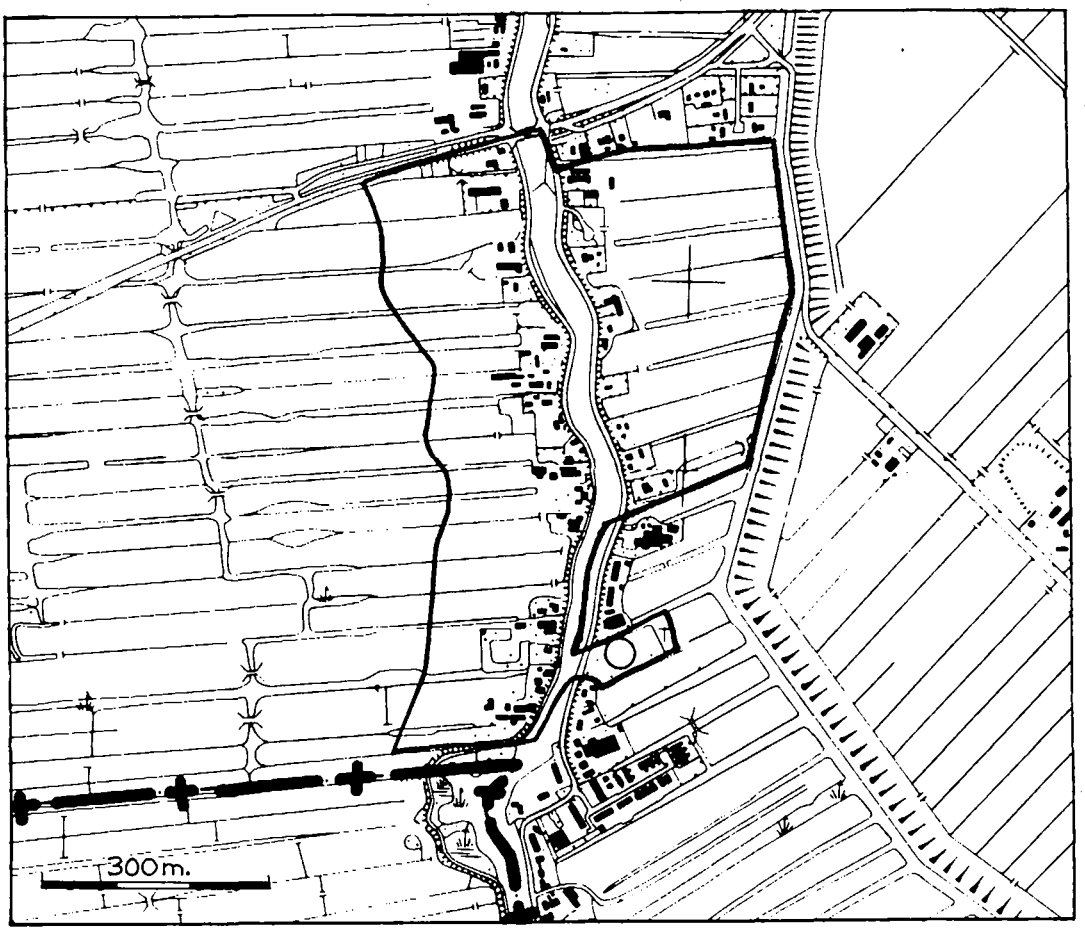

Afb. 10 Gebied met bijzondere waarden De Hoef

M.I.P. PROVINCIE UTRECHT: gebieden met bijzondere waarden

nummer	: RV GBW 3
inventarisatiegebied	: Veenweidegebied
gemeente	: De Ronde Venen
naam	: Vinkeveen-Herenweg
gebiedstype	: Dorpsgebied 1850-1940
inv. datum	: mei-juni 1992
inventarisator	: OM/TGP
aantal MIP-objecten	: 6
kwalificatie	: gemeentelijk
beschermd gezicht	: nee
literatuur/bronnen	:

Criteria gebieden met bijzondere waarden	1	2	3
1. omgeving			
1.1 onderdeel groter geheel		x	
1.2 ruimtelijke relatie		x	
1.3 markering/dominante situering		x	
2. stedebouw			
2.1 structuur		x	
2.2 erfindeling		x	
2.3 bebouwing		x	
3. historie			
3.1 specifieke uitdrukking			x
3.2 stedebouwkundig			x
3.3 innovatieve waarde			x
4. gaafheid			
4.1 omgeving		x	
4.2 structuur		x	
4.3 erfindeling		x	
4.4 bebouwing	x		

Omschrijving waarden

Dit gebied met bijzondere waarden bestaat uit een aantal gebouwen van uiteenlopende soort en ouderdom. De oudste bebouwing wordt gevormd door de voormalige wagenmakerij op de hoek van de Baambrugse zuwe en de Herenweg en de schilderszaak. Recht tegenover de Baambrugse zuwe staat de Nederlands Hervormde kerk uit 1921. De Pastorie is in hetelfde jaar en in dezelfde stijl opgetrokken.

Naast de pastorie bevindt zich een boerderij die aan het oorspronkelijke agrarische karkater van het dorp Vinkeveen herinnert en schuin tegenover de kerk staat een grote villa uit het eerste kwart van de twintigste eeuw.

De bijzonder gevarieerde samenstelling van de bebouwing in dit gebied wordt versterkt doot de aanwezigheid van enkele grote bomen: een rij kastanjes langs de Baambrugse Zuwe, een esdoorn voor de schilderszaak en een treurwilg in de landschappelijk aangelegde tuin van de villa.

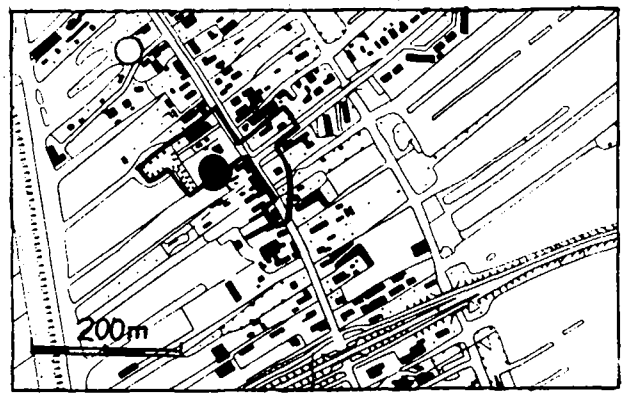

Afb. 11 Gebied met bijzondere waarden Vinkeveen-Herenweg

Aan de Industrieweg in Mijdrecht bouwde de Utrechtse Waterleiding Maatschappij in 1937 een vierkante watertoren. In Vinkeveen is één trafohuisje opgenomen, bij het pand aan de Herenweg 205-209.
Het meest bijzondere katoorgebouw in De Ronde Venen is ongetwijfeld het Boemerangvromige gebouw van Johnson-Wax Nederland in Mijdrecht. Dit gebouw werd in 1963 naar een ontwerp van architect Ir. H.A. Maaskant gebouwd, en valt derhalve buiten het eigenlijke MIP. Door de bijzondere kwaliteiten van het gebouw is het toch opgenomen.

3.8 GEBOUWEN VAN LIEFDADIGHEID, GEZONDHEIDSZORG, WETENSCHAP EN CULTUUR

Het gebouwencomplex bij de Vinkeveense en Mijdrechtse katholieke kerken is reeds genoemd. In het tweede deel van de vorige eeuw werden in Mijdrecht, Wilnis, Vinkeveen en De Hoef verschillende scholen gesticht. Op het gebouw aan de dorpsstraat in Wilnis na zijn deze alle in deze eeuw door nieuwe gebouwen vervangen.

3.9 GEBOUWEN VOOR SPORT, RECREATIE, VERENIGING, VERGADERING EN HORECA.

In de eerste helft van deze eeuw werd de recreatie op de Vinkeveense Plassen langzamerhand belangrijker. Aan de oevers van de plassen werden enige recreatiewoningen gebouwd. Pas na de Tweede Wereldoorlog groeide het aantal zomerhuisjes e.d. bijzonder sterk. De vormen hiervan varieren van een verbouwde en uigebreide vervenerswoningen tot villa's. Aan de Baambrugse Zuwe 125c staat het huis Koning, een door G. Rietveld en J.A. van Dillen ontworpen villa uit 1966.

3.10 KASTELEN, LANDHUIZEN, BUITENPLAATSEN, HISTORISCHE PARKEN EN TUINEN EN DAARBIJ BEHORENDE BIJGEBOUWEN EN OBJECTEN.

In de gemeente De Ronde Venen worden geen kastelen, landhuizen en buitenplaatsen aangetroffen.

3.11 WONINGEN EN WONINGBOUWCOMPLEXEN

De dorpskernen in De Ronde Venen zijn in oorprong alle boerderijstroken. In Mijdrecht, Vinkeveen en Wilnis zijn de meeste boerderijen in de kern echter verdwenen. Ze zijn vervangen door middenstandswoningen. Een bijzonder woonhuis in Mijdrecht is de achttiende eeuwse notariswoning aan de Dorpsstraat 23.
Verder zijn de boerderijstroken opgevuld met vervenerswoningen, die vrijwel alle zijn verbouwd, en burgerwoningen. Fraaie voorbeelden van vervenerswoningen zijn nog te vinden aan Kromme Mijdrecht 2-3-4 en aan de Herenweg 23 in Wilnis. Ondanks de redelijke industriële ontwikkeling van Mijdrecht rond de eeuwwisseling zijn er geen grote woningbouwcomplexen in Mijdrecht gerealiseerd. Een klein complexje kwam wel tot stand in de polder Groot-Mijdrecht. Hier werden in 1909 aan de Nutslaan twintig

woningen gebouwd. De twee mijdrechtse woningbouwverenigingen realiseerden slechts weinig. In 1919 werden door de woningbouwvereniging "Patrimonium" 16 woningen gebouwd aan de Hoofdweg. De Rooms-Katholieke Bouwvereniging "St. Joseph" was als tegenhanger van het protestantse "Patrimonium" opgericht maar bouwde in werkelijkheid niets. De gemeente Mijdrecht was nog wel verantwoordelijk voor de bouw van 16 woningen aan de Engellaan in Amstelhoek in 1920.

3.12 BOERDERIJEN

De gemeente De Ronde Venen is rijk aan boerderijen. Het meest voorkomende type is de langhuisboerderij. Veel boerderijen hebben nog hun oorspronkelijke functie, maar er is ook een deel dat tot woning is omgebouwd. Fraaie oude boerderijen worden aangetroffen aan de Achterbos 52, de Herenweg 78 (beide Vinkeveen) en Veldhuisweg 2 (Wilnis).

Vooral rond de eeuwwisseling zijn op grote schaal nieuwe boerderijen gebouwd in de droogmakerijen. Ook hier is de langhuisboerderij het overheersende type. Een bijzondere boerderij in de droogmakerij Groot-Mijdrecht is die aan de Hoflandse Dwarsweg 14 bij Vinkeveen. Deze boerderij heeft een ronde veestal voor 21 koeien.

3.13 BEDRIJFSGEBOUWEN

Bedrijfsgebouwen in De Ronde Venen worden voornamelijk in Mijdrecht aangetroffen.
Vrijwel alle vooroorlogse bedrijfsgebouwen in Mijdrecht zijn verbouwd of afgebroken. In grijpend verbouwd is bijvoorbeeld het voormalige gebouw van de koek- en biscuitfabriek "De Lindeboom" van Wed. van Doesburg. Dit gebouw is is tegenwoordig nog functioneel als winkelcentrum "De Lindeboom".

3 BOUWKUNDIG TYPOLOGIE

3.1 VERDEDIGINGSWERKEN, ZAKEN EN GEBOUWEN MET EEN MILITAIR KARAKTER

Toen Nederland in 1814 haar onafhankelijk terug kreeg begon men aan een plan om de nationale verdediging te moderniseren. Men ontwierp de Nieuwe Hollandse Waterlinie, ten oosten van De Ronde Venen. Later in de negentiende eeuw werd het plan voor de Stelling van Amsterdam ontwikkeld. Deze stelling bestaat uit diverse forten, liniedijken en inundatiegebieden. In De Ronde Venen liggen twee van de forten van de Stelling van Amsterdam: Uithoorn en Waver-Amstel. De forten kwamen gereed in 1911 en waren voorzien van bomvrijegebouwen. In de nabijheid van de forten lagen inundatiesluizen (inmiddels verdwenen) en schotbalkkeringen om de inundaties te beheersen.

3.2 BRUGGEN, SLUIZEN, EN ANDERE WEG- EN WATERKUNDIGE WERKEN EN DE BIJBEHORENDE HULPMIDDELEN

Vaarwegen waren erg belangrijk in De Ronde Venen. Door de inklinking van het veen, ontstonden hoogte verschillen in het landschap, waardoor het nodig werd sluizen te bouwen. De Doyersluis en de Nessersluis zijn inmiddels weer verdwenen. De Pondskoeksluis, de Oudhuizersluis en de Demmerikse sluis bestaan en functioneren nog.

Over de waterwegen liggen diverse bruggen, welke in de loop van de tijd vaak zijn vervangen exemplaren die het zwaarder wordende verkeer konden dragen.

De bemaling van de veenpolders werd verricht door molens. Bij de eerste droogmakerijen werd ook gebruik van molens gemaakt, maar gaandeweg werd hun functie overgenomen door stoomgemalen. In deze eeuw werden stoommachines weer vervangen door diesel- en electromotoren. De gemalen namen ook de functie over van de molens die niet ontveende polders dienden.

De meeste molens in De Ronde Venen verdwenen nadat ze hun functie hadden verloren. Uitzonderingen zijn o.a. de Plasmolen, waarvan de molenromp nog aan de Vinkeveense plas staat en een van de molens die de polder Wilnis Veldzijde droogmaalde.

Ook een aantal van de oorspronkelijke gemalen in de Ronden Venen zijn verdwenen. Een aantal is echter nog aanwezig, en een deel functioneert oom nog als zodanig. Fraaie voorbeelden zijn het gemaal Blokland, het gemaal De Ruiter bij de Demmerikse sluis en het gemaal van de Eerste Bedijking aan de Amstelkade.

3.3 VOORWERPEN OP VELDEN, PLEINEN, EN STRATEN

Bijzondere voorwerpen op straten en pleinen in De Ronde Venen uit de MIP-periode zijn zeldzaam. Aan de Bozenhoven wordt ter hoogte van de RK kerk een grenspaalaangetroffen, waarschijnlijk uit de eerste helft van de twintigste eeuw.

Kort na de oorlog is in Mijdrecht wel een monument voor de gevallenen opgericht, evenals een bank ter gelegenheid van het vijftigjarige jubileum van Koningin Wilhelmina als koningin.

3.4 GEBOUWEN VOOR HET LANDS-, GEWESTELIJK EN PLAATSELIJK BESTUUR

Mijdrecht, Wilnis en Vinkveen waren tot 1 januari 1989 zelfstandige gemeenten. In Wilnis is aan de Dorpsstraat nog het gebouw te vinden waar vanaf 1920 het gemeentebestuur heeft gezeteld. Dit gebouw werd in 1915 gebouwd als school, maar bij gebrek aan leerlingen werd het enkele jaren later tot gemeentehuis verbouwd.

In Mijdrecht en Vinkeveen staan nieuwe gemeentehuizen, waarvan dat in Mijdrecht tegenwoordig het bestuur van De Ronde Venen huisvest.

3.5 KERKELIJKE GEBOUWEN EN BIJZONDERE ONDERDELEN DAARVAN ALSMEDE WONINGEN VOOR KERKELIJKE FUNCTIONARISSEN

In De Ronde Venen worden twaalf kerken aangetroffen, waarvan een aantal na de Tweede Wereldoorlog is gebouwd.

In de Tweede helft van de vorige eeuw werden in Mijdrecht (Driehuis) en Vinkveen grote katholieke kerken gebouwd. In de onmiddelijke nabijheid van deze kerken kwamen kloosters en scholen tot stand. Met name het complex in Vinkeveen is indrukwekkend. Ook in De Hoef (1921) kwam een katholieke kerk.

Verder kwamen er gereformeerde kerken in Mijdrecht (1918, vervangen in 1972) Wilnis (1912) en Amstelhoek (1920-1930). In Waverveen staat een in 1887 gebouwde Neo-Gotische Nederlands Hervormde kerk. Ook Mijdrecht (1858) en Vinkeveen (1921) hebben een Nederlands Hervormde kerk.

3.6 UITVAARTCENTRA EN BEGRAAFPLAATSEN

In De Ronde Venen zijn verschillende begraafplaatsen. Tot 1992 zijn alle begraafplaatsen bij een kerk aangelegd. Bijzondere hekwerken en lijkhuisjes zijn zeldzaam. Alleen bij de Nederlands Hervormde kerk in Wilnis is op het kerkhof uit 1878 een aardig gedecoreerd dienstgebouwtje te vinden. De oudste begraafplaats is die bij de kerk van Waverveen (1827).

Heel bijzonder zijn verder de gemetselde grafkelders met gietijzeren deuren op het kerkhof bij de RK kerk in Vinkeveen. Hier liggen o.a. priesters begraven.

3.7 HANDELS- EN KANTOORGEBOUWEN EN GEBOUWEN VOOR TRANSPORT EN OPSLAG

Naast de agrarische sektor begon in de tweede helft van de vorige eeuw de industrie belangrijker te worden. Echte kantoorgebouwen waren er nog niet.

De spoorlijnen door De Ronde Venen die rond 1915 werden geopend, waren voorzien van fraaie stationsgebouwen in Vinkeveen, Wilnis, Mijdrecht en De Hoef. Alleen het station in De Hoef is afgebroken, nadat de lijn was opgeheven. De overige stations bestaan nog en doen dienst als woning, kantoor of opslagruimte. Ook enkele andere dienstgebouwtjes van de spoorwegen door De Ronde Venen zijn nog aanwezig, alsmede vele bruggehoofden en de spoorbrug over de Amstel bij Uithoorn.